

Ekonomirapporten.

OM KOMMUNERNAS OCH LANDSTINGENS EKONOMI
- APRIL 2012

Ekonomirapporten.

OM KOMMUNERNAS OCH LANDSTINGENS EKONOMI
- APRIL 2012

Upplysningar om innehållet:

Stefan Ackerby tfn 08-452 77 28 (trender inom hälso- och sjukvården)
Derk de Beer tfn 08-452 77 42 (appendix, sektorn i siffror, skatteväxling)
Jessica Bylund tfn 08-452 77 18 (läkemedel)
Per-Lennart Börjesson tfn 08-452 77 55 (samhällsekonomi)
Jonas Eriksson tfn 08-452 78 79 (landstingens ekonomi)
Håkan Hellstrand tfn 08-452 78 19 (arbetsmarknad)
Madeleine Holm tfn 08-452 77 87 (kommunernas ekonomi)
Mats Kinnwall tfn 08-452 73 55 (chefekonomens slutsatser)
Anna Kleen tfn 08-452 77 62 (offentliga finanser)
Bo Legerius tfn 08-452 77 34 (skatteunderlag, investeringar kollektivtrafik)
Per Sedigh tfn 08-452 77 43 (äldreomsorg)
Peter Sjöquist tfn 08-452 77 44 (kommunernas investeringar)
Annika Wallenskog tfn 08-452 77 46 (chefekonomens slutsatser)
Signild Östgren tfn 08-452 77 45 (gymnasiereformen)

Sveriges Kommuner och Landsting

118 82 Stockholm Besök Hornsgatan 20
Tfn 08-452 70 00 Fax 08-452 70 50
www.skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting
1:a upplagan, april 2012

Grafisk form och produktion Elisabet Jonsson
Omslagsillustration Jan Olsson Form & illustration AB
Diagram Håkan Hellstrand
Tryck Ljungbergs Tryckeri AB, Klippan
Papper Skandia 2000 White 240 gr (omslag), Maxioffset 120 gr (inlaga)
Typsnitt Chronicle och Whitney.

ISBN 978-91-7164-692-7
ISSN 1653-0853

Förord

Ekonomirapporten belyser landstingens och kommunernas ekonomiska situation och förutsättningar samt den samhällsekonomiska utvecklingen på några års sikt. Den ges ut av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) två gånger per år. Kalkylerna i denna utgåva avslutades den 17 april. De sträcker sig fram till år 2016.

Kommunernas och landstingens ekonomi försvagades år 2011, främst till följd av att den låga räntan medförde att pensionsskulden fick omvärderas. År 2012 väntas engångsintäkter bidra till mycket goda resultat. Därefter försvagas resultaten trots stark skatteunderlagstillväxt.

Rapporten är utarbetad av tjänstemän inom förbundets sektion för ekonomisk analys. Rapporten är en tjänstemannaprodukt och har inte varit föremål för politiskt ställningstagande.

De personer som har deltagit i arbetet och som kan svara på frågor framgår av förteckningen på sidan 2. Även andra medarbetare inom Sveriges Kommuner och Landsting har bidragit med fakta och värdefulla synpunkter. Jag vill rikta ett varmt tack till alla som deltagit i framtagandet av denna rapport samt till de kommuner och landsting som bidragit med underlag till rapporten!

Stockholm i april 2012

Annika Wallenskog

Sektionen för ekonomisk analys

Innehåll

5	Chefekonomens slutsatser
9	Samhällsekonomin
9	Internationell konjunktur i otakt
11	Svensk konjunktur 2012-2013
21	Tillväxtutsikter 2014-2016
25	Kommunernas ekonomi
25	Resultat 2002-2011
28	Fördjupning: Investeringar
34	Förutsättningar och utmaningar framöver
36	Kommunernas ekonomi 2012-2016
41	Landstingens ekonomi
41	Resultat 2002-2011
46	Trender inom hälso- och sjukvården
48	Landstingens investeringar ökar kraftigt
53	Landstingens ekonomi de närmaste åren
59	Appendix

Chefekonomens slutsatser

Efter konjunktursvackan i slutet av 2011 och början av 2012 börjar läget för Sveriges ekonomi nu ljusna. Detta får genomslag i kommunernas och landstingens skatteintäkter kommande år. Trots stark tillväxt av skatteunderlaget krävs höjning av statsbidrag, kommunalskatt eller omfattande åtgärder för att undvika underskott från år 2015 och framåt.

Oron kring situationen i de skuldsatta EMU-länderna, i synnerhet Grekland men även andra länder kring Medelhavet, skapade stor turbulens i de finansiella marknaderna under hösten och vintern 2011. Följden blev kraftigt stigande räntor i krisländerna och fallande börser världen över. Oron och osäkerheten kring det politiska systemets förmåga att bemästra problemen ledde även till en abrupt avmattning i den ekonomiska aktiviteten, inte bara i krisländerna utan också i många andra länder, både inom och utom eurozonen.

Den senaste tidens signaler pekar dock på att det värsta är över och att boten nåddes under vintern. Mycket talar för att situationen nu stabiliseras och att vi gradvis får se en ökning i den ekonomiska aktiviteten under loppet av 2012–2013. Samtidigt måste man komma ihåg att flera länder inom eurozonen står inför kraftiga finanspolitiska åtstramningar. Det betyder att man måste räkna med en svag ekonomisk tillväxt i många europeiska länder de kommande åren. Inte heller i USA, världens största ekonomi, är förutsättningarna för en stark återhämtning särskilt goda. Hushållens skuldsättning är mycket hög samtidigt som fastighetsmarknaden fortfarande plågas av ett stort överutbud av osålda hus. Detta bådår inte för att USA:s hushåll kommer att ta på sig sin traditionella roll som världskonjunktorens primus motor. Även USA har stora problem med de offentliga finanserna med tvåsiffrigt budgetunderskott och hög statsskuld, som politikerna förr eller senare måste ta itu med.

Mycket talar för att världsekonomin står inför en fortsatt besvärlig situation, när såväl hushåll som stater ska avveckla stora delar av de skulder man har dragit på sig under de senaste decenniernas kreditexpansion, recessioner och efterföljande krishantering.

Sverige drabbas av internationell oro men står relativt starkt

Även om Sverige inte har några problem med offentliga finanser, drabbades vår ekonomi av en avmattning under hösten och vintern, med ett kraftigt fall

i BNP under 2011 års sista kvartal. Avmattningen speglade en kombination av återhållsamhet bland svenska hushåll till följd av den internationella oron och fallande exportefterfrågan. Året har inletts med relativt låg ekonomisk

aktivitet, men framåtblickande indikatorer pekar mot en förbättring de närmaste månaderna. Vår bedömning är att den svenska ekonomin kommer att växa med 0,6 procent 2012, för att sedan öka farten till 2,6 procent under 2013. Det finns flera skäl till att vara relativt optimistisk om den svenska konjunkturen framöver. Dels är Sverige ett av länderna i industrivärlden som har de starkaste offentliga finanserna. Det innebär att det finns utrymme för finanspolitiska stimulanser om läget så skulle kräva. Dels är sparkvoten hos de svenska hushållen hög i en internationell jämförelse. Skulle optimismen börja spira innebär det att hushållen har utrymme att öka konsumtionen.

Blickar vi tillbaka på de senaste 20 åren finns det dessutom mycket som tyder på att Sveriges underliggande tillväxtkraft är starkare än i de flesta mogna europeiska länder. De reformer som genomförts i vårt land har sannolikt burit frukt i form av högre tillväxtpotential. På många andra håll i Europa är mycket fortfarande ogjort i termer av strukturreformer.

Återhämtning på arbetsmarknaden, lediga resurser till 2016

Trots en hyfsad tillväxt under de kommande åren räknar vi inte med att ekonomin återvänder till fullt resursutnyttjande förrän 2016. Skälet är att de prognostiserade tillväxttalen i BNP endast leder till en måttlig förstärkning av arbetsmarknaden. För 2012 och 2013 räknar vi med oförändrad sysselsättning i termer av arbetade timmar. Under de följande åren är vår prognos att arbetade timmar i genomsnitt ökar med 1 procent per år, medan BNP ökar med drygt 3 procent per år.

Även om sambandet inte håller vid varje tidpunkt kan man som en enkel tumregel räkna med att arbetslösheten stiger om BNP växer långsammare än 2,5 procent. Vi räknar följaktligen med att arbetslösheten stiger gradvis till omkring 8 procent under loppet av 2012 för att sedan långsamt falla tillbaka till drygt 6 procent de följande åren. Ett fortsatt lågt resursutnyttjande talar för ett svagt inflationstryck under överskådlig tid. Vi räknar därför med att Riksbanken reagerar på en stigande arbetslöshet genom att sänka reporäntan ytterligare en gång under 2012.

Relativt god tillväxt i skatteunderlaget trots svag konjunktur

I år förväntas skatteunderlaget växa relativt bra trots en stillastående arbetsmarknad. Det förklaras av att pensionerna ökar relativt kraftigt och att arbetsmarknadsersättningarna ökar på grund av högre arbetslöshet. Även nästa år motverkas den svaga lönesumman i skatteunderlaget av ökande pensioner. Det reala skatteunderlaget gynnas normalt också av att löner utgör en större andel av skatteunderlaget än av kommunernas och landstingens kostnader och att lönerna ökar snabbare än övriga priser. Prisökningen på sådant som kommuner och landsting köper blir därmed lägre än de löneökningar som påverkar skatteunderlaget. Sammantaget växer det reala skatteunderlaget med runt 1,5 procent både i år och nästa år, vilket får betraktas som en god utveckling.

Ekonomins väg mot balans innebär snabbare ökning av arbetade timmar 2013–2016 och successivt högre löneökningstakt. Även pensionsinkomsterna bidrar till en real ökning av skatteunderlaget om än i liten omfattning. Störst effekt har dock det förhållandet att priserna på kommunernas och landstingens utgifter bara ökar med 2,5 procent per år medan timlönerna (som påverkar skatteunderlaget) ökar med 3,7 procent per år. Skatteunderlaget väx-

er därmed snabbare 2013–2016, både realt och nominellt, än vad som var genomsnittet 2001–2011.

Resultatet i kommunsektorn försvagades 2011

Efter två rekordår i kommuner och landsting, som bland annat beror på konjunkturstöd och andra engångsposter, dök resultatet ner mot 6 miljarder år 2011. Landstingens sammanlagda resultat blev –2,5 miljarder och kommunernas plus 9 miljarder. Den främsta anledningen till resultatförsämringen är en omvärdering av pensionsskulden med anledning av den låga marknadsräntan.

År 2012 räknar vi med att resultaten räddas av engångsposter, för att sedan successivt falla kommande år, om inte kraftiga åtgärder vidtas i form av åtstramningar eller skattehöjningar alternativt att statsbidragen höjs. Läget ser, trots detta, något ljusare ut än i februari, då skatteintäkterna nu förväntas bli drygt 4 miljarder kronor högre i snitt per år under perioden 2012–2014, än i vår februaribedömning.

Vi räknar med att kostnaderna även fortsättningsvis kommer att öka i samma takt som de gjort historiskt. Det innebär att volymen (kostnaderna i fasta priser) kommer att öka med drygt 1,5 procent i snitt per år fram till och med år 2016. Det finns inget som talar för att kostnadsökningstakten ska avta. Snarare det omvända: befolkningsökningar och förskjutningar i befolkningens ålderssammansättning gör att kostnadstrycket från demografin är högt i landstingen, och i slutet av kalkylperioden kommer det demografiska trycket att öka även för kommunerna. Efterfrågan på välfärdstjänster minskar inte utan ökar i takt med det allmänna välståndet. I synnerhet inom sjukvården är det svårt att hålla tillbaka efterfrågetycket. Det ställs också allt högre krav på kvalitet, utan att det finns någon tydlig finansiering.

Stora investeringsbehov framöver

Vi kan också notera att kostnaderna kommer att öka till följd av stora investeringsbehov i sektorn. Stora delar av välfärden byggdes upp under 1960- och 1970-talen och reinvesteringar i infrastruktur och lokaler måste nu göras. Dessutom måste lokalerna anpassas till nya metoder som utvecklats för att bedriva verksamheten effektivt. I sektorn pågår tillika ett stort arbete med digitalisering av välfärdstjänsterna. Även kollektivtrafikens kostnader beräknas öka kraftigt framöver, då kraven är stora på en flexibla arbetsmarknad utan negativa miljökonsekvenser. Kostnaderna ökar därför successivt i form av växande avskrivnings- och räntekostnader i samband med att investeringar och lån ökar. Den höga investeringstakten leder i många fall också till högre driftkostnader.

Sverige är ett land där urbaniseringstakten är hög. Detta gör att många kommuner – förutom den demografiska utmaningen i form av en åldrande befolkning – har stora utmaningar med att successivt anpassa kostnaderna till en krympande befolkning. Många av dessa kommuner, som redan har en besvärlig ekonomisk situation, är dessutom missgynnade av att utjämningsystemet inte uppdaterats. Det innebär att flera viktiga variabler bygger på en situation som gällde för snart tio år sedan.

Även kommuner som växer kan ha det besvärligt. För dessa handlar det om att ligga i fas med sina investeringar för att hinna bereda plats åt förskolebarn, skolbarn och äldre.

Trots detta ser vi att kommuner och landsting kämpar med att hålla kostnaderna i schack, och att inte låta underskotten skena iväg. De flesta kommuner och landsting ser till att hålla resultatnivån ovanför nollstrecket. Någ-

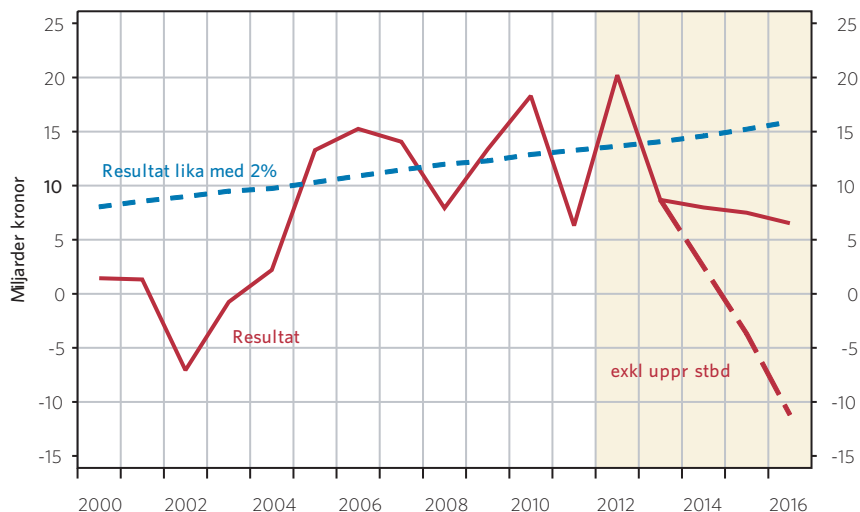
ra få har dock haft omfattande problem med sin ekonomi. När de ekonomiska resultaten börjar falla i alltför hög grad tar man dock tag i situationen och vidtar åtgärder. Av de 42 kommuner som hade underskott 2011 var det bara 5 som hade underskott för andra året i rad.

Vi ger i rapporten exempel på två landsting som under 2011 genomfört stora åtgärdsprogram för att komma i balans med sin ekonomi.

Engångseffekter stärker resultaten 2012

Även 2012 räknar vi med att resultatet räddas av återbetalning av AFA försäkringspremier. Det är sannolikt att förbundet tillsammans med de centrala arbetstagarparterna kommer att föreslå AFA Försäkrings styrelse att återbeta- la premier för Avtalsgruppsjukförsäkringen (AGS-KL) och Avgiftsbefrielse- försäkringen avseende år 2008, eventuellt även avseende år 2007. AFA Försäkring är mycket välkonsoliderat. Detta beror dels på att försäkringsersätt- ningarna kommer att vara betydligt lägre än förutsett till följd av den reform- erade sjukförsäkringen, vilken medfört betydande minskningar av inflödet av sjukersättningsfall till AFA Sjukförsäkring, dels på god finansiell avkast- ning av kapitalet. Detta möjliggör återbetalning av 2008 och eventuellt även 2007 års inbetalade premier (på cirka 5 miljarder per år för kommuner och landsting). Om detta genomförs bedömer vi att resultatet i sektorn år 2012 blir över 20 miljarder kronor.

Resultaten försämras utan åtgärder

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Utan uppräknade statsbidrag kommer resultaten att falla framöver trots en skattehöjning inom landstingen med 23 öre. Trots att vi räknar med höjda statsbidrag med 18 miljarder kronor stärks statens finansiella sparande enligt våra beräkningar till drygt 2 procent av BNP år 2016.

År 2013 gör vi bedömningen att resultatet återigen faller tillbaka till 2011 års nivå, knappt 9 miljarder kronor. Med oförändrad skattesats och nominellt oförändrade statsbidrag kommer det sedan att krävas tuffa budgetåtgärder om inte resultaten efter hand ska sjunka ner under nollstrecket. En känslighetsanalys visar att sektorns resultat gradvis försvagas till minus 11 miljarder år 2016 som konsekvens om ingen höjning görs av statsbidragens storlek. Vi räknar dock inte med en sådan försämring.

Det troligaste scenariot är en kombination av skattehöjningar och höjda statsbidrag. Så har det sett ut historiskt. I vårt huvudscenario höjs statsbidragen etappvis till en nivå som är 18 miljarder högre än dagens och skattesatsen höjs med totalt 23 öre fram till år 2016. Under dessa förutsättningar blir sektorns resultat 6,5 miljarder år 2016, vilket är nästan 10 miljarder sämre än "tumregeln" god ekonomisk hushållning.

Samhällsekonomin

Allt fler tecken tyder på en förbättrad konjunktur. Hushållen lättar på sina plånböcker samtidigt som företagens framtidsförväntningar ljusnar. Inte bara här hemma utan också i andra länder är tongångarna nu mer positiva. Mycket talar därför för att konjunkturen är på väg att vända upp igen. Men även om många tecken pekar rätt kvarstår att skuldkrisen i Sydeuropa fortsätter lägga hinder i vägen för en mer kraftfull återhämtning. Tillväxten i svensk ekonomi bedöms därför inte bli mycket mer än måttlig. BNP beräknas öka 0,6 procent i år och 2,6 procent 2013. Stora utmaningar på arbetsmarknaden kvarstår därmed. Den bräckliga tillväxten ger inte utrymme för någon sysselsättningsökning. Istället stiger arbetslösheten. Men trots ett dystert arbetsmarknadsläge växer ändå skatteunderlaget i relativt hygglig takt. Vi bedömer att skatteunderlaget i år och nästa år ökar 3,7 respektive 3,8 procent. I reala termer motsvarar det en ökning med omkring 1½ procent.

Internationell konjunktur i otakt

I tidigare bedömningar har vi utgått från att skuldkrisen i Europa kommer att lösa sig under ordnade former, men att detta kommer att ta tid. Det innebär att oron för ett finansiellt sammanbrott kommer att kvarstå under lång tid men att den efterhand gradvis lättar. Utvecklingen i euroområdet har mot denna bakgrund bedömts bli svag under det första halvåret i år. Så här långt förefaller dessa förutsägelser stämma.

Konsument- och företagsförtroendet är fortsatt lågt i euroområdet. Vi antar emellertid att tillväxttakten gradvis ökar under året. För Tysklands del pekar indikatorer på att tillväxten kan bli närmare en procent. För Spanien och Italien ser det däremot dystrare ut med en negativ utveckling i år. På sikt återstår utmaningen att skapa en balanserad ekonomisk utveckling i euroområdet. I de mest utsatta länderna krävs inte bara stora finanspolitiska åtgärder utan även åtgärder för att stärka konkurrenskraften.

Tabell 1 • Internationell BNP-tillväxt
Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
USA	3,0	1,7	2,4	2,8
Tyskland	3,6	3,1	0,9	2,1
Storbritannien	2,1	0,7	0,3	2,0
Norden*	2,2	2,2	1,5	2,1
Världen**	5,1	3,6	3,4	4,1
Exportvägd BNP***	2,8	2,2	1,4	2,3
Sverige	5,7	3,9	0,6	2,6

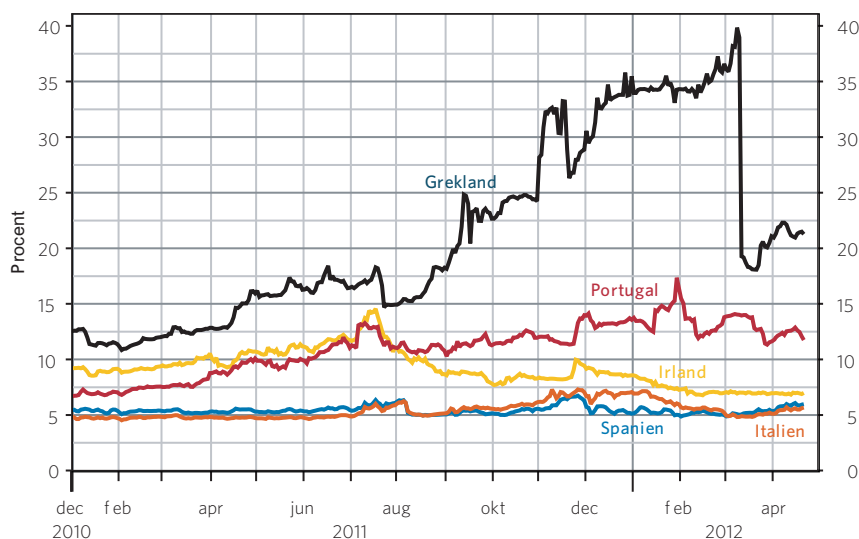
*Danmark, Finland och Fastlandsnorge viktade med deras respektive betydelse som mottagare av svensk export. ** Vägt med köpkraftsjusterade vikter. *** BNP-utvecklingen i ett tjugotal länder viktade med dessa länders respektive betydelse som mottagare av svensk export.

Källa: Riksbanken och Sveriges Kommuner och Landsting.

Svag tillväxt i vår omvärld 2012, men något bättre fart 2013.

Risken för ett finansiellt sammanbrott i Europa bedöms ha minskat. Greklands skuldavskrivning har genomförts som planerat, vilket medfört att statsobligationsräntan sjunkit påtagligt och näst intill halverats. ECB har genomfört likviditetsfrämjande åtgärder som i bredare bemärkelse stärkt tilltron till det finansiella systemet. Misstron kring Portugals och Spaniens möjligheter att få ordning på sina statsfinanser har däremot inte skingrats, vilket märks i fortsatt höga räntor (diagram 1).

Diagram 1 • Räntor på tioåriga statsobligationer
Procent

Räntorna fortfarande höga i Europas problemländer.

Källa: Reuters EcoWin.

Till skillnad från Europa har utvecklingen i USA överraskat positivt. Den amerikanska arbetsmarknaden förstärktes under 2011, en utveckling som har fortsatt i år. Antalet sysselsatta ökar och arbetslösheten, som låg oförändrad runt 9 procent under första halvåret 2011, har minskat markant sedan dess. Noterbart är dock att minskningen i arbetslöshet delvis beror på att arbetskraften knappt ökat trots växande befolkning.

På sikt behöver USA genomföra skatthöjningar och/eller utgiftsminskningar för att komma till rätta med den svaga offentliga ekonomin, men den närmaste tiden kan man inte förvänta sig någon åtstramning. Penningpolitiken bedöms bli fortsatt expansiv. BNP växer med 2,4 procent i år och 2,8 procent 2013.

Den mycket svaga tillväxten i Europa innebär att tillväxtländernas ekonomier växer något långsammare 2012. Man har dock, särskilt i Kina och Ryssland, stort utrymme att bedriva en expansiv ekonomisk politik. Svackan 2012 blir därmed begränsad. Den kinesiska ekonomin beräknas växa med drygt 8 procent i år och upp mot 9 procent nästa år, vilket är i nivå med den långsiktigt möjliga tillväxten.

Fortsatt låga svenska räntor

Parallellt med att oron på de finansiella marknaderna minskat har räntan på svenska statsobligationer, som under den värsta krisen uppfattades som mindre riskabla, stigit. Även räntorna på kortare statspapper har stigit något. Däremot har bankernas upplåningskostnader sjunkit. I februari sänkte Riksbanken styrräntan från 1,75 till 1,5 procent. Vi utgår från att ytterligare en sänkning kommer under året. Därefter ligger styrräntan still fram till nästa sommar. Det är liktydigt med fortsatt mycket låga räntor.

Tabell 2 • Svenska räntor och kronkurser

Procent

	2010	2011	2012	2013
Reporänta*	1,25	1,75	1,25	1,75
3-månaders statsskuldväxlar	0,5	1,7	1,4	1,6
10-åriga statsobligationer	2,9	2,6	2,1	2,8
Växelkurs, kr/euro	9,55	9,03	8,84	8,62
Växelkurs, kr/dollar	7,21	6,50	6,74	6,75

*Vid årets slut.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Fortsatt låga räntor såväl 2012 som 2013. Den svenska kronan förstärks ytterligare något mot euron.

Svensk konjunktur 2012–2013

Svensk ekonomi tuffar på i maklig takt

Under fjärde kvartalet i fjol backade svensk BNP med 1,1 procent. Tillbakagången följde av en minskad export och industriproduktion som minskade med omkring 4 procent mellan tredje och fjärde kvartalet. För 2011 som helhet växte däremot exporten och industriproduktionen med närmare 7 procent. Svensk BNP ökade mellan 2010 och 2011 med 3,9 procent. Tillbakagången fjärde kvartalet drog ner helårsresultatet, men totalt sett var detta ändå mycket positivt.

Mycket talar för att produktionsrasen fjärde kvartalet var tillfällig. Statistik som inkommit för januari och februari visar visserligen fortsatt svaga siffror för export och industriproduktion, men det handlar inte om någon ytterligare nedgång utan snarare om en mindre rekyl uppåt. Svaren från svenska industriföretag i olika enkäter indikerar också en ökad tillförsikt om framtiden. I mars månads Konjunkturbarometer beskrevs att "optimismen bland industriföretagen är starkare än på länge och de räknar med en påtaglig produktionsstillväxt de närmast kommande månaderna". Kurvorna pekar uppåt

också i övrigt näringsliv och även stämningen bland hushållen förbättras gradvis.

Vår bedömning är att utvecklingen under början av året har varit svag, men att tillväxten framöver får bättre fart. Den sammantaget relativt svaga utvecklingen i vår omvärld begränsar dock utsikterna för svensk export och industri. Även den starkare kronan hämmar tillväxten. Det gör att svensk export enbart ökar 1,0 procent i år. Det är liktydigt med en i stort sett oförändrad industriproduktion mellan 2011 och 2012. BNP-tillväxten begränsas till måttliga 0,6 procent.

Tabell 3 • Försörjningsbalans
Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013**
BNP	6,1	3,9	0,6	2,6
Import	12,7	6,1	1,4	6,0
Hushållens konsumtion	3,7	2,1	2,1	3,0
Offentlig konsumtion	1,9	1,8	1,0	1,0
Stat	4,2	1,7	0,4	-0,4
Kommuner	1,0	1,8	1,2	1,5
Fasta bruttoinvesteringar	7,7	5,8	3,1	7,0
Lagerinvesteringar*	2,1	0,7	-1,1	0,0
Export	11,7	6,8	1,0	4,5
Summa användning	8,0	4,6	0,9	3,7
BNP kalenderkorrigerad	5,9	4,0	1,0	2,6

*Lageromslag i procent av BNP. **Kalenderkorrigerade värden.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Den svaga tillväxten 2012 förklaras till betydande del av svag export. Även omslaget till lägre lagerökningar drar ner tillväxten.

Den låga BNP-tillväxten i år bör ses mot bakgrund av den nedgång som skedde i produktionen under fjärde kvartalet i fjol och den svaga utvecklingen under inledningen av i år. Från och med andra kvartalet beräknas BNP växa med omkring 2½ procent i årstakt. Motorn i utvecklingen är inhemsk efterfrågan. Inte minst den privata konsumtionen förväntas utvecklas starkt.

Exportens och industrins svaga tillväxt håller tillbaka investeringarna i år. Efter det stora fall i investeringarna som inträffade i samband med finanskrisen 2008/2009 har återhämtningen varit ganska måttlig. I år väntas investeringstillväxten bli ännu svagare. Ökningstakten hålls uppe av en stark utveckling av kommunsektorns investeringar och av näringslivets investeringar i byggnader och anläggningar (exklusive bostäder). Bostadsinvesteringarna beräknas däremot minska.

Nästa år blir investeringstillväxten högre. Inte minst omsvängningen från sjunkande till växande bostadsinvesteringar har betydelse i detta sammanhang. Lagrens bidrag till efterfrågeutvecklingen upphör samtidigt att vara negativt. BNP beräknas öka 2,6 procent 2013.

Hushållens ekonomi är stark trots stora skulder

Hushållens inkomster steg mycket snabbt 2011. I reala termer uppgick tillväxten till 3,3 procent. Växande sysselsättning är den främsta förklaringen till den starka utvecklingen. Också i år beräknas hushållens inkomster öka påtagligt, trots att sysselsättningen inte längre stiger. Inkomstökningen förklaras av rejäla lönyft i kombination med låg inflation. I reala termer höjs timlönerna, så som de mäts i Nationalräkenskaperna (NR), 2,7 procent i år och 2,1 procent 2013. Till det kommer att även pensionerna justeras upp realt. Det gör

att hushållens reala disponibla inkomster växer 2,7 procent 2012 och 2,2 procent 2013.

Den snabba inkomstillväxten och ett högt hushållssparande i utgångsläget innebär att utrymme finns för en relativt snabb tillväxt i hushållens konsumtionsutgifter framöver. Det kärva läget på arbetsmarknaden och fortsatt osäkerhet om utgången av skuldcrisen i euro-området gör dock att hushållens sparande förblir högt. Hushållens konsumtionsutgifter beräknas i år växa i samma takt som i fjol. Nästa år beräknas konsumtionen växa snabbare.

Tabell 4 • Hushållens inkomster och konsumtionsutgifter

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Real disponibel inkomst	1,2	3,3	2,7	2,2
Konsumtionsutgifter	3,7	2,1	2,1	3,0
Sparande*	8,5	9,7	10,1	9,4
Ränteutgifter*	2,7	4,7	4,7	4,7

*Procent av hushållens disponibla inkomster.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Hushållens inkomster fortsätter öka i relativt snabb takt. Hushållens konsumtionsutgifter tar bättre fart 2013.

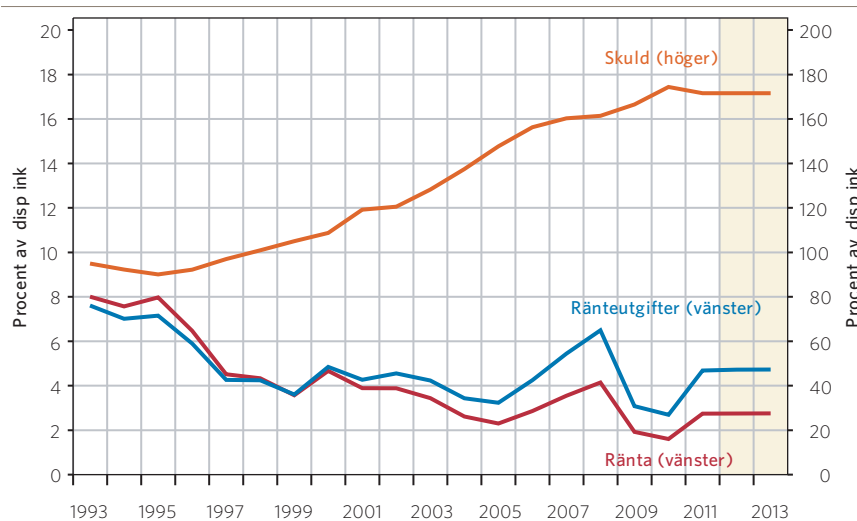
Till skillnad från flera andra länder kom Sverige inte att drabbas av någon mer omfattande nedgång i huspriserna i samband med finanskrisen 2008/2009. Detta trots att priserna på såväl villor som bostadsrätter stigit mycket kraftigt under 10–15 års tid. De fortsatt relativt höga huspriserna har följts av återkommande diskussioner om riskerna för ett framtida husprisfall och vilka negativa konsekvenser ett sådant skulle ha på svensk ekonomi. En faktor som ofta lyfts fram är de svenska hushållens omfattande skuldsättning. I förhållande till hushållens disponibla årsinkomster har skulderna ökat från knappt 100 procent, i mitten av 1990-talet, till bortemot 180 procent idag (diagram 2).

Trots växande skulder har hushållens räntekostnader inte ökat. I år motsvarar hushållens ränteutgifter 4,7 procent av hushållens disponibla inkomster. Det är en lika stor andel som genomsnittet under perioden 1995–2008, men också en bra bit under de nivåer som rådde i början av 1990-talet. Att ränteutgifterna inte ökat förklaras av lägre räntor. Den beräknade räntesatsen för hushållens skulder uppgår innevarande år till 2,7 procent, vilket kan jämföras med 8,0 procent år 1995. Röntan idag är med andra ord enbart en tredjedel av vad den var då.¹

1. Räntesatsen är beräknad som kvoten mellan hushållens ränteutgifter enligt Nationalräkenskaperna och hushållens skulder enligt Finansräkenskaperna.

Diagram 2 • Hushållens skulder och ränteutgifter

Procent av hushållens disponibla inkomster

Trots växande skuldsättning har inte hushållens ränteutgifter ökat. Förklaringen är lägre räntor.

Källa: Konjunkturinstitutet och Sveriges Kommuner och Landsting.

Mycket av oron kring huspriserna har kretsat kring vad som kommer hända när ränteläget normaliseras. Högre räntor innebär att hushållens räntebetalningar tar en allt större del av hushållens inkomster i anspråk och därmed tränger undan andra hushållsutgifter. Högre räntor kan också få till följd att huspriserna faller med ett ökat hushållssparande som följd, vilket bidrar till att ytterligare begränsa efterfrågan i ekonomin. En negativ spiral kan då uppstå där minskad efterfrågan leder till ökad arbetslöshet, vilket i sin tur leder till ytterligare efterfrågebortfall osv.

Vår bedömning är att på 1–2 års sikt är risken för en sådan utveckling relativt begränsad. Någon mer påtaglig uppgång i ränteläget beräknas inte ske på denna sikt. Hushållens ränteutgifter förblir i stort sett oförändrade. Hushållens sparande är också, som understrukits tidigare, högt redan i utgångsläget. Därtill kommer att hushållens reala inkomstutveckling bedöms bli gynnsam. Mot denna bakgrund är det svårt att se att en nedgång i huspriserna, eller oron för en sådan, skulle ge upphov till något större bortfall i hushållens konsumtion.

En annan omständighet som pekar i samma riktning är att bostadsbyggnandet, sedan början av 1990-talet, har varit relativt begränsat i vårt land. I år beräknas bostadsinvesteringarna dessutom minska. Det fall i bostadsbyggnandet som lägre bopriser skulle kunna utlösa är således relativt begränsat.

Fastighetskriser brukar normalt uppstå i kölvattnet av alltför omfattande byggnadsinvesteringar, ett otillräckligt finansiellt sparande och i ett läge med höga realräntor. Ingen av dessa faktorer är emellertid för handen i svensk ekonomi idag. Det innebär inte att riskerna för en framtida fastighetskris ska uteslutas. Fortsatt mycket låga realräntor riskerar pressa upp fastighetspriserna till mer riskabla nivåer. Om hushållens skuldsättning samtidigt ökar blir det förstås än svårare den dag då ränteläget normaliseras.

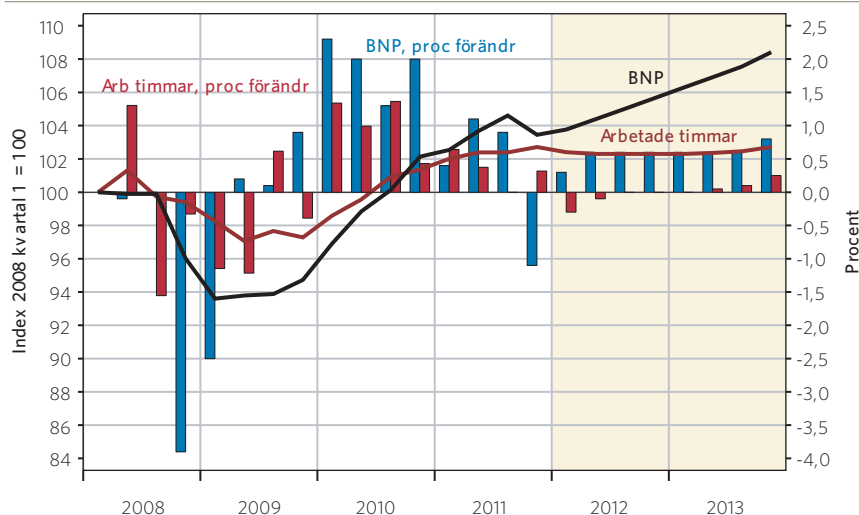

Tillväxten otillräcklig – sysselsättningen stagnerar och arbetslösheten ökar

Sysselsättningen har under 2010 och första halvåret 2011 återhämtat en stor del av den nedgång som skedde i samband med finanskrisen 2008/2009. Den tvära inbromsningen i ekonomin fjärde kvartalet 2011 märks först i år på sysselsättningen. Vi tror dock inte på någon påtaglig nedgång. Samtidigt är tillväxten under innevarande år och första halvan av nästa år inte tillräckligt stark för att lyfta sysselsättningen. Sammantaget innebär det en i stort sett oförändrad sysselsättning 2012 och 2013 jämfört med året innan.

Diagram 3 • BNP och arbetade timmar

Säsongrensade värden, indextal respektive procentuell förändring från föregående kvartal

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Antalet arbetade timmar varierar inte lika kraftigt som BNP. Tillväxten förmår inte lyfta sysselsättningen.

Hur pass troligt är det då att inte försämringen på arbetsmarknaden blir värre? Olika indikatorer som används för att förutse sysselsättningsförändringar i den närmaste framtiden är inte överdrivet negativa. I Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer är det fler företag som uppger att de planerar att öka sysselsättningen än motsatsen. Arbetsförmedlingens uppgifter om nyanmälda lediga platser har vänt nedåt, men ligger ändå på en relativt hög nivå. Å andra sidan har antalet tidsbegränsat anställda börjat minska. Det är en tydlig signal om försämrad arbetsmarknad. Vår prognos för antalet sysselsatta innebär i stort sett oförändrat antal i år och nästa år. Arbetslösheten, som vände uppåt under slutet av 2011, fortsätter att stiga under loppet av 2012 och kulminerar på 8 procent andra kvartalet 2013.

Trots den mycket svaga ökningen för den totala sysselsättningen ökar antalet sysselsatta som finansieras av kommuner och landsting med runt 10 000 personer både i år och nästa år. Det är en följd av ökade behov och verksamhetsvolym inom framför allt förskola, grundskola, äldreomsorg och sjukvård. Den svaga produktionsökningen i näringslivet räcker endast till att behålla en i stort sett oförändrad sysselsättning.

Potentiell sysselsättning

En central variabel för vår bedömning av utvecklingen 2013–2016 är sysselsättningen och antalet arbetade timmar 2016. Vi antar att arbetsmarknaden ska vara i balans 2016 i bemärkelsen att sysselsättningsnivån ska leda till att Riksbankens prisstabilitetsmål på 2 procent uppnås. Vad är det då som bestämmer den nivå på arbetade timmar som är förenligt med detta?

Antalet arbetade timmar kan delas upp i ett antal komponenter – befolkningens storlek, arbetskraftsdeltagandet, arbetslösheten och medelarbetstiden. Befolkningen hämtas från SCB:s senaste befolkningsprognos och övriga komponenter gör vi bedömningar av. Bedömningarna bestäms av historiken och kunskap om förändringar, politiska beslut eller andra faktorer som kan antas påverka de olika komponenterna.

Arbetskraftsdeltagandet kan till exempel påverkas av jobbskatteavdraget som såväl gör löneinkomster mer förmånliga i förhållande till inkomster från olika transfereringssystem som höjer löneinkomsten efter skatt. Det senare innebär en risk att arbetstidbudet för höginkomsttagare minskar när deras inkomst efter skatt ökar utan att marginalskatten påverkas. Försämrad ar-

betslöshetsförsäkring ökar troligen sökintensiteten hos arbetslösa och sänker därför arbetslösheten i jämvikt. Befolkningsstrukturen med avseende på ålder, kön, födelseland och utbildningsnivå påverkar både arbetskraftsdeltagandet och jämviktssarbetslösheten. En revidering av antalet arbetade timmar i NR 2010 och 2011 höjde kraftigt bedömningen av den potentiella medelarbetstiden. En hög och långvarig konjunkturell arbetslöshet kan leda till att långtidsarbetslösas kompetens inte längre är gångbar på arbetsmarknaden, vilket höjer jämviktssarbetslösheten.

Vår sammantagna bedömning av potentiell sysselsättning är att arbetskraftsdeltagandet fortsätter att öka något, att jämviktssarbetslösheten ligger kvar på dagens nivå 6,3 procent och att medelarbetstiden i stort sett är oförändrad. Jämfört med fjärde kvartalet 2011 ökar potentialen för arbetade timmar med en knapp procent till 2016. Vilket är markant mindre än ökningen på nästan 7 procent mellan 2006 och 2011. Förutom en snabb befolkningsökning förklaras skillnaden av ett ökat arbetskraftsdeltagande, minskad jämviktssarbetslöshet och ökad medelarbetstid, till stor del effekter av politiska beslut.

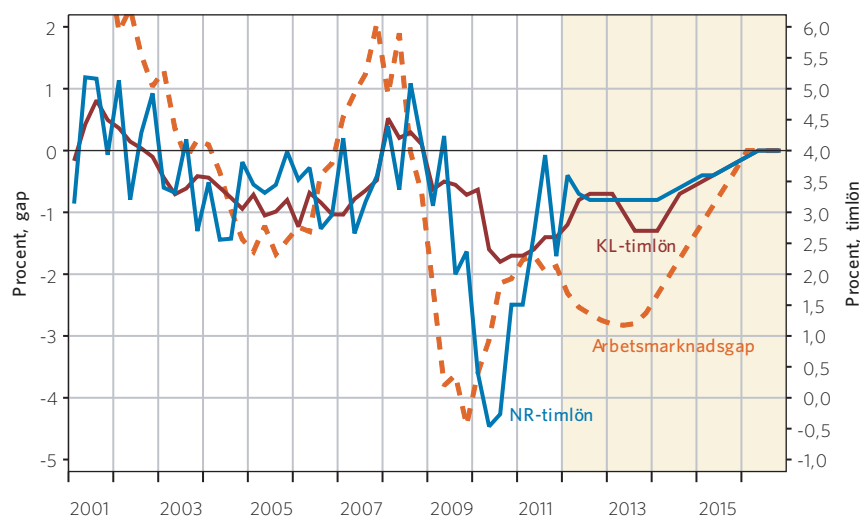
Svag arbetsmarknad håller tillbaka löneökningarna

Vår bedömning är att arbetsmarknaden började försvagas redan under 2011. I diagram 4 framgår att gapet mellan utnyttjade och tillgängliga resurser, det så kallade arbetsmarknadsgapet², ökade.

2. Arbetsmarknadsgapets är skillnaden mellan det totala antalet arbetade timmar som är förenligt med 2 procents inflation (Riksbankens inflationsmål) och det faktiska antalet arbetade timmar. Ett positivt gap innebär låg arbetslöshet som driver på löneökningarna och pressar upp inflationen medan ett negativt gap innebär hög arbetslöshet, press nedåt på löneökningarna och prisökningar lägre än 2 procent.

Diagram 4 • Arbetsmarknadsgap och timlöneökningar

Procent av potentiella timmar respektive procent

Källa: Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Sveriges Kommuner och Landsting.

Efter en markant återhämtning vidgas arbetsmarknadsgapet under 2011. Först sent 2013 vänder den utvecklingen. Gapet förklarar delvis löneökningarna, men med fördröjning. Avtalsperioderna förklarar en del av fördröjningen.

Arbetsmarknadsgapet spelar stor roll för storleken på löneökningarna, även om det inte är den enda faktorn och effekten kan vara långsam.

Det hastigt växande negativa gapet under 2008 och 2009 ledde till låga löneökningar 2010 och 2011, de centrala avtalen innebar ökning på 1,7 procent och totalt höjdes lönerna i genomsnitt med 2,5 procent (diagram 4). Att gapet nu återigen vidgas har inte hållit tillbaka de hittills slutna löneavtalen för 2012 på motsvarande sätt. De avtalade ökningarna uppgår till åtminstone 2,6 procent, till det kommer löneökningar utöver de centrala avtalen. Vi antar att återstående löneavtal i 2012 års avtalsrörelse i huvudsak följer det ”märke” som industrin satt. Det innebär att de totala timlönerna (inklusive löneglidning) enligt vår bedömning och mätt enligt Konjunkturlönestatistiken kommer att öka med 3,2 procent i år. Nästa år räknar vi med att det ytterligare försämrade arbetsmarknadsläget får en något större tillbakahållande effekt på lönerna, vilket leder till en något lägre ökningstakt, 2,9 procent inklusive löneglidning.

Timlönerna härledda från NR har, som framgår av faktarutan ”Lönestatistiken”, en något annan utveckling. Det är den som är relevant för skatteunderlagsprognosen.

Lönestatistiken

Konjunkturlönestatistiken (KL) är den officiella statistiken över löneutvecklingen. För månadsavlönade tjänstemän är måttet överenskommen månadslön, för månadsavlönade arbetare: månadslön i förhållande till antalet avtalade arbetstimmar samt för timavlönade arbetare används uppgifter om utbetald lönesumma och antal arbetade timmar.

Timlönerna kan också beräknas som NR:s utbetalade lönesumma dividerat med antalet arbetade timmar för anställda. Lönesumman hämtas från skatteadministrativa uppgifter och arbetade timmar kommer huvudsakligen från AKU. NR har ett bredare lönebegrepp som innefattar bland annat bonusutbetalningar, sjuklön och övertidsersättningar samt utgår från verklig arbetstid i stället för överenskommen.

Att konjunkturlönerna och NR:s timlöner inte förändras på samma sätt över tiden och över en konjunkturcykel är därför inte förvånande. Mellan 2001 och 2009 ökade NR-timlönen 0,1 procent mer än KL-timlönen i genomsnitt per år. År 2010 blev skillnaden extremt stor åt andra hållet (tabell 5). Förändringar i medelarbetstiden (som hanteras olika i KL respektive NR) under krisen 2008–2009, bonusar (som inte ingår i KL) och de krisavtal som slöts inom delar av näringslivet anges som möjliga orsaker. Om det var tillfälliga faktorer som ledde till differensen 2010 borde det slå tillbaka med snabbare ökning av NR-timlönen. Till viss del låter vi detta ske i vår prognos, men en del av differensen kvarstår.

Tabell 5 • Timlön för anställda

Procentuell förändring

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Timlön, NR	2,9	0,3	2,6	3,3	3,2	3,4	3,7	4,0
Timlön, KL	3,4	2,6	2,5	3,2	2,9	3,1	3,7	4,0

Fram till 2009 ökade NR:s timlöner något snabbare än KL-timlönerna. Differensen 2010 var extremt stor och svår att helt förklara.

Källa: Konjunkturinstitutet och Sveriges Kommuner och Landsting.

Uppbromsningen i ekonomin ger låga prisökningar

Produktionens svaga utveckling mellan 2011 och 2012 är förenad med en lika svag utveckling av produktiviteten. Näringslivets produktivitet ökar enbart med 1,3 procent 2012. I kombination med relativt höga lönepåslag innebär detta att företagens kostnader per producerad enhet (det vill säga enhetsarbetskostnaden) stiger högst väsentligt. Efter 2012 ökar produktiviteten i betydligt snabbare takt, vilket för med sig att ökningen av kostnaden per producerad enhet begränsas till ungefär 1/2 procent. Företagens priser ökar något snabbare, vilket bidrar till att företagets vinstläge framöver gradvis förbättras.

Tabell 6 • Näringslivets priser och löner

Procentuell förändring respektive procent

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Lön (inkl. sociala avgifter)	-1,0	2,0	3,6	3,3	3,5	3,7	4,0
Produktivitet*	5,7	2,7	1,3	3,1	3,2	3,2	3,4
Enhetsarbetskostnad*	-6,3	-0,7	2,3	0,3	0,3	0,5	0,6
Förädlingsvärdespris*	0,6	0,4	-0,2	0,7	0,9	1,1	1,2
KPIX	1,8	1,1	1,4	1,1	1,4	1,6	1,7
KPIF	2,0	1,4	1,3	1,4	1,7	1,9	2,0
KPI	1,2	3,0	1,3	1,1	1,8	2,2	2,3

*Näringslivet exklusive finans- och fastighetsverksamhet.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Svag produktivitetstillväxt och relativt höga lönepåslag försämrar företagets vinstläge 2012. Företagens vinstläge förbättras därefter samtidigt som inflationen kryper upp mot 2 procent.

Uppbromsningen i ekonomin 2012 innebär att inflationstrycket hålls tillbaka. Företagens förädlingsvärdespriser beräknas till och med minska något mellan 2011 och 2012. För hushållens del märks detta inte lika tydligt. Ett skäl är stigande drivmedelspriser och ökade kostnader för boende. Inflationen mätt med fast bostadsränta (KPIF) ligger därmed kvar på en nivå strax över 1 procent. Inflationen bedöms bli fortsatt låg 2013.

Stark skatteunderlagsökning trots svag arbetsmarknad

Skatteunderlagets förändring har normalt en stark koppling till både arbetade timmar och löneökningar (se faktarutan "Skatteunderlaget kan öka reellt utan att timmarna ökar"). Enskilda år är dock sambandet litet och tillfälliga faktorer har stor betydelse.

Trots en stark ökning av antalet arbetade timmar 2010 ökade det reala³ skatteunderlaget relativt blygsamt (tabell 7). Det berodde framför allt på att pensionsinkomsterna minskade som en följd av att den automatiska stabiliseringen i pensionssystemet höll tillbaka pensionerna och att lönesumman växte långsamt i förhållande till timmarna i efterdyningarna av finanskrisen.

I följd ökade både antalet arbetade timmar och det reala skatteunderlaget mycket starkt. I år förväntas skatteunderlaget växa relativt snabbt trots en stillastående arbetsmarknad. Det förklaras av att stabiliseringen av pensionssystemet nu bidrar till höjda pensioner och att arbetsmarknadsersättningarna ökar på grund av ökad arbetslöshet. Även nästa år motverkas den svaga arbetsmarknaden av höjda pensioner. Det reala skatteunderlaget gynnas normalt också av att löner utgör en större andel av skatteunderlaget än av kommunernas och landstingens kostnader och att lönerna ökar snabbare än övriga priser. Sammantaget växer det reala skatteunderlaget relativt bra under våra prognosår 2012 och 2013.

3. Pris- och löneförändringarna i kommunernas och landstingens kostnader har räknats bort från den underliggande nominella förändringen. I den underliggande förändringen har skatteunderlaget korrigerats för regelförändringar som kompenseras på annat sätt, till exempel det höjda grundavdraget för pensionärer 2011 som annars hade dragit ned skatteunderlaget.

Tabell 7 • Skatteunderlaget och dess viktigaste komponenter

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013
Lönesumma	3,0	5,6	3,3	3,3
varav Arbetade timmar*	2,7	3,0	0,0	0,1
varav Timlön (NR)	0,3	2,6	3,3	3,2
Pensioner	-0,2	1,2	4,6	4,6
Övriga transfereringar	3,7	-1,8	5,8	2,5
Faktiskt skatteunderlag	2,2	3,2	3,7	3,8
Underliggande**	2,8	4,6	3,7	3,8
Prisutveckling***	2,1	1,8	2,2	1,9
Realt skatteunderlag ^o	0,7	2,7	1,4	1,8

Stora kast i skatteunderlaget på grund av stabiliseringen i pensionssystemet. Bra real förändring 2011–2013.

*Kalenderkorrigerade timmar för anställda. **Skatteunderlaget korrigerat för regelförändringar som kompenseras på annat sätt, till exempel det höjda grundavdraget för pensionärer 2011. ***Prisförändringarna för kommunsektorns kostnader. Se fotnot 3.

Källa: Skatteverket och Sveriges Kommuner och Landsting.

Tabell 8 • Nyckeltal för arbetsmarknaden m m

Procentuell förändring

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Arbetskr.deltagande*	80,8	81,4	81,7	81,9	82,4	83,0	83,4
Arbetskraften	1,2	1,1	0,4	0,3	0,5	0,7	0,5
Sysselsatta	1,1	2,2	0,1	0,1	1,2	1,4	0,9
Arbetade timmar**	2,6	2,3	0,0	0,1	1,0	1,2	0,7
Arb timmar anställda**	2,7	3,0	0,0	0,1	1,0	1,2	0,7
Arbetslösa***	8,4	7,6	7,8	7,9	7,3	6,7	6,3
Lönesumma	3,0	5,6	3,3	3,3	4,4	4,9	4,7
Realt skatteunderlag	0,7	2,7	1,4	1,8	1,5	1,7	1,3
Nominellt							
skatteunderlag ^o	2,8	4,6	3,7	3,8	3,7	4,3	4,3
BNP	5,9	4,0	1,0	2,6	3,5	3,7	3,3
BNP-produktivitet	3,2	1,7	1,0	2,5	2,4	2,5	2,6

*Procent av befolkningen. **Kalenderkorrigerat. ***Procent av arbetskraften. ^oExklusive regelförändringar.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Skatteunderlaget kan öka realt utan att timmarna ökar

Skatteunderlagets utveckling i löpande pris följer normalt lönesumman relativt väl. Men det gäller inte på samma sätt för arbetade timmar och realt skatteunderlag. Timlöneökningarna är bara en del av priset i kommunala kostnader. En inte obetydlig del är andra priser som, i regel ökar långsammare än timlönerna. Arbetade timmar ökade med i genomsnitt 0,7 procent per år under perioden 2001–2011, men lönesumman deflaterad med kommunsektorns prisökningar ökade med hela 1,1 procent. Sektorn tjänar alltså på att priset i de egna kostnaderna ökar långsammare än skatte-

underlagets timlöneökningar. Förutsatt att lönerna för anställda i kommuner och landsting inte ökar snabbare än för övriga anställda på arbetsmarknaden betyder det att sektorn får ett realt tillskott från lönesumman även om antalet arbetade timmar är oförändrat.

Utöver arbetade timmar och lönesumma bidrar växande pensionsinkomster till skatteunderlagets ökning. Pensionsinkomsterna har ökat snabbt tack vare att både antalet pensionärer blivit fler och att de nya pensionärernas inkomster är högre än inkomsterna för dem som avlider.

Tabell 9 • Skatteunderlagets förändring 2001–2011

Procentuell förändring

	Årlig förändring 2001–2011		Årligt bidrag 2001–2011	vikt 2011
	Nominellt	Realt*		
Lönesumma	3,9	1,1**	0,8	70 %
Övr sociala ersättningar	-0,5	-3,1	-0,2	5 %
Pensionsinkomster	4,6	1,8	0,4	22 %
Inkomst av närings- verksamhet	4,6	1,8	0,0	3 %
Totalt	3,7	1,0	1,0	100 %

Lönesumman ger störst bidrag till skatteunderlaget men pensionsinkomsterna växer snabbare.

*Se fotnot 3. ** Att jämföra med att arbetade timmar ökar med 0,7 procent per år.

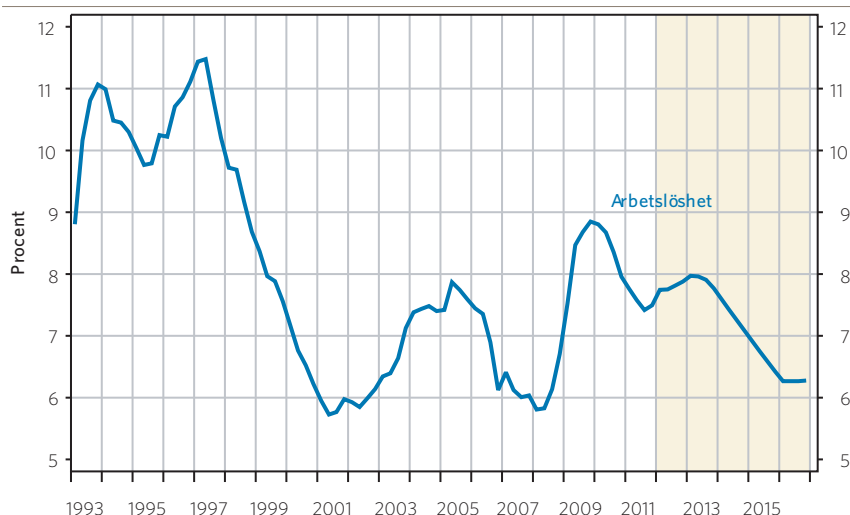
Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Tillväxtutsikter 2014–2016

En betydande återhämtning har skett sedan finanskrisens bottenläge 2009, men i slutet av 2011 försvagades konjunkturläget på nytt. Dessa förhållanden exemplifieras lättast med utgångspunkt från arbetslöshetsstatistiken. Åren 2007–2008 uppgick den öppna arbetslösheten till omkring 6 procent. Det är en nivå som allmänt ses vara i samklang med Riksbankens mål om en inflation på 2 procent och därmed en nivå på arbetslöshet som anses eftersträvarsvärd ur ett inflationsperspektiv. En arbetslöshet på 6 procent kan också sägas vara ett uttryck för ett normalt resursutnyttjande, det vill säga ett läge då varken låg- eller högkonjunktur råder (diagram 5). Däremot skulle man gärna se att ekonomin kunde tåla lägre arbetslöshet, det vill säga att jämviktsarbetslösheten kunde pressas ner.

Diagram 5 • Öppen arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden 16-64 år

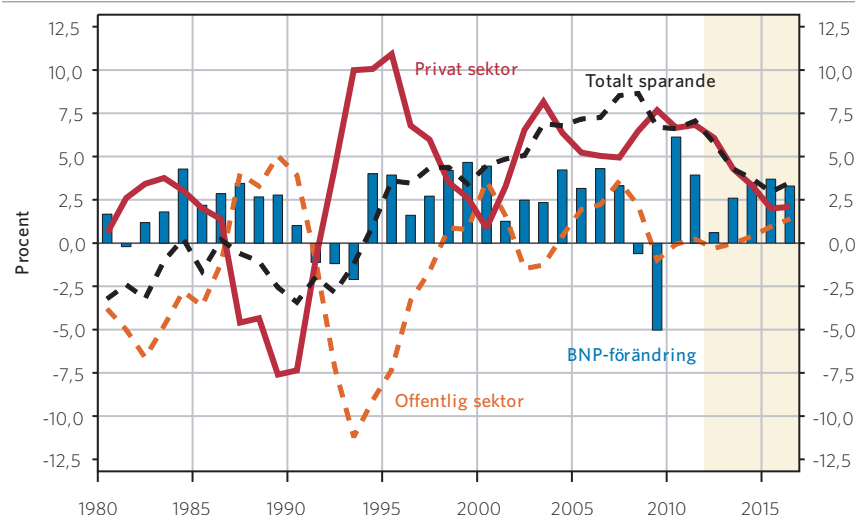
Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Efter bakslaget 2012 och 2013 minskar arbetslösheten återigen från och med 2014. Balans på arbetsmarknaden uppnås i början av 2016.

Vår bedömning är att det finns relativt goda möjligheter att arbetslösheten når ner mot 6 procent till 2016. Ett skäl är att sparandet i den svenska ekonomin i utgångsläget är förhållandevis högt (diagram 6). Mot den bakgrunden finns en betydande potential för en ökad efterfrågan i privat sektor: både i form av ökade hushållsutgifter och i form av ökade företagsinvesteringar. Men för att denna potential ska frigöras krävs att oron och osäkerheten om framtiden dämpas.

Diagram 6 • Finansiellt sparande i olika sektorer

Procent av BNP

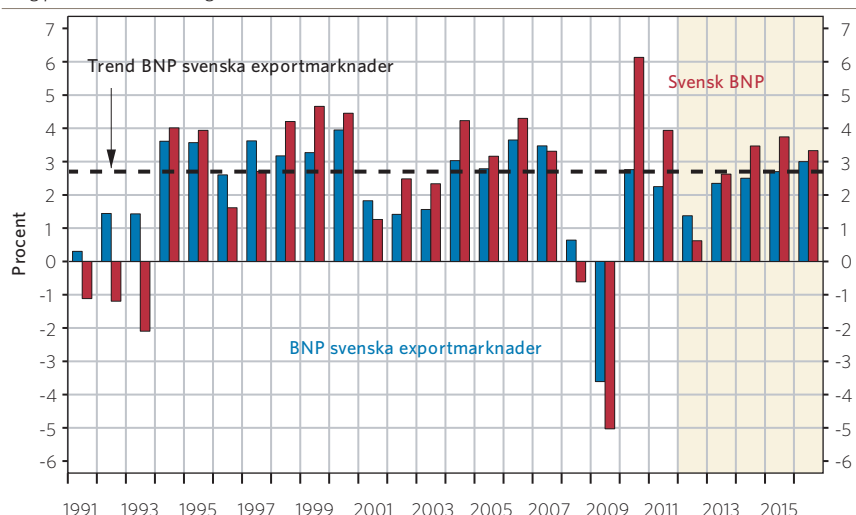
Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Ett minskat sparandet i privat sektor framöver ger ett betydande tillskott till konsumtion och investeringar, vilket i sin tur bidrar till att BNP-tillväxten hålls uppe på en relativt hög nivå.

Till den privata sektorns goda utgångsläge ska läggas att finanserna i staten, kommunerna och landstingen är i förhållandevis gott skick – trots lågkonjunkturen. I den offentliga sektorn finns inga behov av budgetsanering och stora besparingar som fallet är i många andra länder. I vårt land kan därför den offentliga sektorn vara med och bidra till efterfrågan och att en återhämtning sker på arbetsmarknaden. Men till skillnad från i den privata sektorn utvecklas inte utgifterna snabbare än sektorns intäkter. Tvärtom stärks det finansiella sparandet i offentlig sektor gradvis i takt med att läget på arbetsmarknaden förbättras (diagram 6).

Diagram 7 • BNP i Sverige och på våra viktigaste exportmarknader
Årlig procentuell förändring

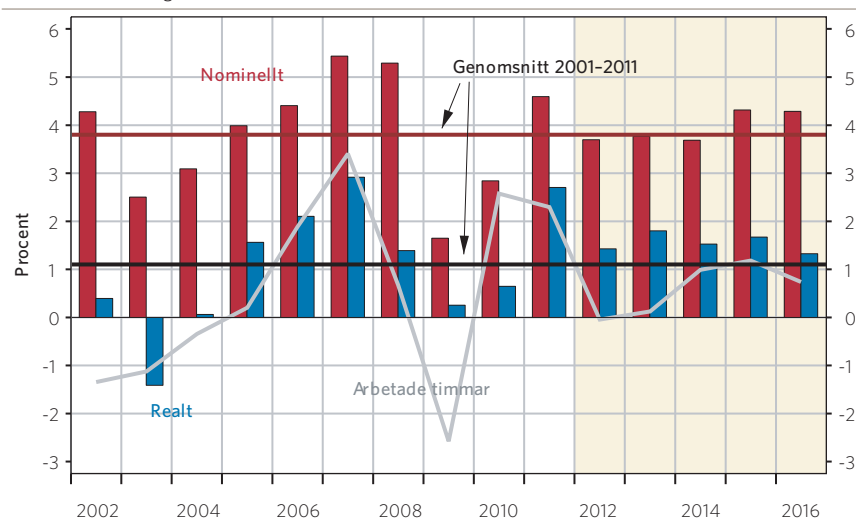

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Den återhämtning som beräknas ske i svensk ekonomi åren 2014–2016 är en följd av ett minskat finansiellt sparande i privat sektor i kombination med att konjunktutsikterna förbättras internationellt. Att efterfrågestimulanserna är såväl inre som yttre gör att svensk BNP växer snabbare än BNP i flera andra länder (diagram 7).

Ekonomins väg mot balans innebär snabbare ökning av arbetade timmar och successivt högre löneökningstakt, vilket är gynnsamt för skatteunderlaget. Även ökade pensionsinkomster bidrar till ett förbättrat skatteunderlag. Ännu större effekt har dock det förhållandet att priserna på kommunernas och landstingens utgifter bara ökar med 2,5 procent per år medan timlönerna (som påverkar skatteunderlaget) ökar med 3,5 procent per år. Skatteunderlaget växer därmed snabbt både reallt och nominellt, snabbare än genomsnittet 2001–2011 (diagram 8).

Diagram 8 • Nominellt och reallt skatteunderlag och samt arbetade timmar
Procentuell förändring

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Att skatteunderlaget (reallt) växer relativt snabbt under en period av konjunktorell återhämtning är inte konstigt. När arbetsmarknadsläget förbättras

Återhämtningen går fortare i Sverige än i andra länder. År 2016 beräknas lågkonjunkturen vara övervunnen här på hemmaplan. Då har fortfarande många andra länder en bit kvar till konjunktorell balans.

Den nominella förändringen av skatteunderlaget efter 2011 ligger väl i nivå med historiken. Prognosen för den reala förändringen överträffar historiken varje år.

och sysselsättningen stiger växer skatteunderlaget snabbare än normalt. Så var fallet åren 2005–2007 och så beräknas bli fallet under åren fram till 2016.

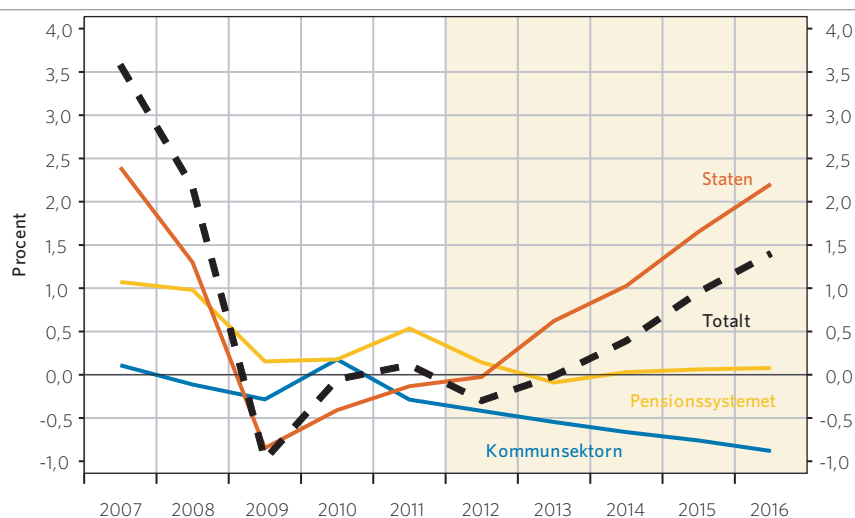
Starka offentliga finanser

I fjol uppvisade offentlig sektor ett marginellt överskott i finansiellt sparande⁴. Den låga ekonomiska tillväxten i år försvagar nu åter de offentliga finanserna. Vi bedömer att underskottet i de offentliga finanserna i år blir 0,3 procent av BNP. Nästa år räknar vi med balans, det vill säga att inkomsterna blir lika stora som utgifterna. I takt med att tillväxten tar ytterligare fart från och med 2014 uppstår gradvis större överskott. Inkomsterna följer BNP-utvecklingen relativt väl, medan utgifterna sjunker som andel av BNP. Framförallt minskar behoven av statliga transfereringar till hushållen när ekonomin ljusnar. Det är därmed i den statliga sektorn som överskotten uppstår framöver. Kommunsektorn däremot uppvisar gradvis större underskott medan ålderspensionssystemet ligger nära balans under beräkningsperioden.

En central del av den offentliga verksamheten är den kommunala konsumtionen, där skola, vård och omsorg utgör de viktigaste delarna, närmare 40 procent av de offentliga utgifterna. I de båda sektorsavsnitten beskrivs vår bedömning av utvecklingen inom dessa områden. Sammantaget innebär vår bedömning att kommunernas och landstingens konsumtion beräknas öka med i genomsnitt 1,6 procent per år under perioden 2011–2016. Vi utgår från att staten finansierar en del av detta med ökade statsbidrag.

Finns det i våra kalkyler utrymme för kommunsektorns ökade kostnader? Ja, det finns det. När ekonomin åter befinner sig i jämvikt år 2016 förväntas den offentliga sektorn som helhet ha ett överskott på 1,4 procent av BNP. Det överstiger, med en viss säkerhetsmarginal, regeringens sparmål på en procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Problemet är istället att staten får ett överskott på över 2 procent av BNP år 2016, medan kommunsektorn får ett underskott på närmare 1 procent.

Diagram 9 • Offentliga sektorns finansiella sparande
Procent av BNP

Statens överskott motsvarar mer än väl kommunsektorns underskott. Totalt offentligt finansiellt sparande klarar överskottsmålet.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

4. Finansiellt sparande är skillnaden mellan icke periodiserade inkomster och utgifter till skillnad mot ekonomiskt resultat som bygger på periodiserade intäkter och kostnader.

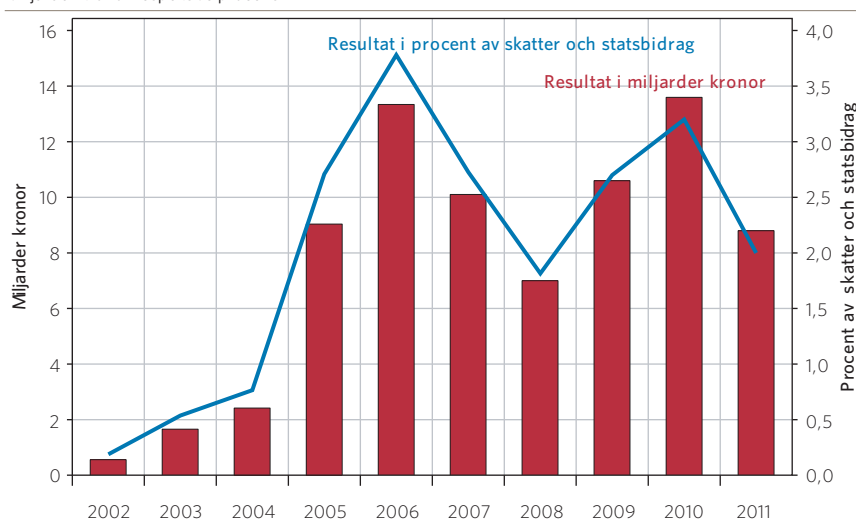
Kommunernas ekonomi

Kommunerna har med hjälp av återhållsam kostnadsutveckling och god ordning på ekonomin haft starka resultat under de senaste åren. Tillfälligt konjunkturstöd och successivt förbättrad skatteunderlagsutveckling har bidragit till överskott som räckt till för att uppfylla kravet på god ekonomisk hushållning. Efter flera år med starka resultat i kommunerna börjar läget se besvärligare ut från 2013. Högre skatteintäkter än beräknat och engångsintäkter bidrar tillfälligt till ett bra resultat i år. Därefter leder ökade demografiska behov, minskade statsbidrag och omfattande investeringsprogram till fallande resultat framöver.

Resultat 2002–2011

Kommunerna visade sammantaget ett preliminärt resultat för 2011 på 8,8 miljarder kronor (diagram 10). Det motsvarar 2 procent av skatteintäkter och statsbidrag, vilket brukar användas som en tumregel för god ekonomisk

Diagram 10 • Kommunernas resultat före extraordinära poster
Miljarder kronor respektive procent

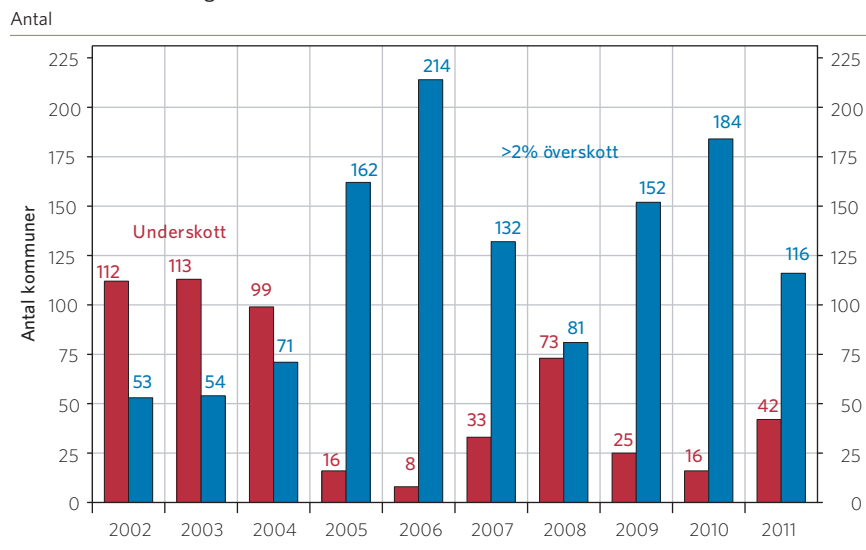
Källa: Statistiska centralbyrån.

Förbättrade skatteintäkter under 2011 medförde starkt resultat för kommunerna. Även 2012 väntas ökade skatteintäkter och tillfälliga tillskott till ett mycket starkt resultat. Efter flera år med resultat som överstiger god ekonomisk hushållning beräknas överskotten därefter börja minska.

hushållning. Inför 2011 såg kommunernas förutsättningar mycket allvarliga ut. I prognoserna som gjordes under hösten 2010 förväntades till och med en negativ intäktsutveckling. Utvecklingen av skatteunderlaget blev dock betydligt bättre än befarat. Jämfört med prognosen i december 2010 blev kommunernas skatteintäkter 7 miljarder högre vid 2011 års slut.

Trots ett sammantaget relativt starkt resultat 2011 har allt fler kommuner svårt att nå en ekonomi i balans. Mer än dubbelt så många kommuner visade underskott 2011 jämfört med året innan (diagram 11). Allt färre hade resultat som motsvarar 2 procent av skatter och bidrag, vilket innebär att fler kommuner har lägre marginaler i sin ekonomi.

Diagram 11 • Antal kommuner med underskott samt med resultat som motsvarar 2 procent av skatter och statsbidrag

Källa: Statistiska centralbyrån.

Flera kommuners ekonomiska läge ser mer bekymmersamt ut nu jämfört med de senaste åren. Under de senaste sju åren är det bara 2008 som fler kommuner haft underskott.

Ökade kostnader för barn och ungdomsvård

Inom barn- och ungdomsvården ökar antalet insatser, och även kostnaderna per insats. Totalt har kostnaderna för den sociala barn- och ungdomsvården fördubblats under en tolvårsperiod. I öppenvården har kostnaderna per insats ökat med 92 procent och för familjehemsvården med 50 procent. Inom elevhälsan har kostnaderna per elev ökat med 126 procent under 2000-talet.

Många av de kommuner som redovisade underskott 2011 anger ekonomiska svårigheter inom verksamhetsområdena utbildning och socialtjänst som den främsta orsaken. Underskott inom grundskolan beror i många fall på allt färre elever och svårigheter att anpassa bland annat lokaler till minskade behov. Det finns också exempel på kommuner med underskott inom gymnasieskolan. Även här handlar det om svårigheter att anpassa verksamheten, både till färre elever och minskade intäkter till följd av den nya gymnasiereformen. Flera kommuner nämner krav på ökade volymer inom äldreomsorg, främst hemtjänst, som ett växande problem. Därtill har placeringar utanför hemmet inom individ- och familjeomsorgen, och kostnaderna för dessa, inneburit underskott. I många kommuner finns också ett ökat behov av fastighetsunderhåll. Slutligen redovisar några kommuner förluster och nedskrivningar av finansiella tillgångar som orsak till underskottet 2011.

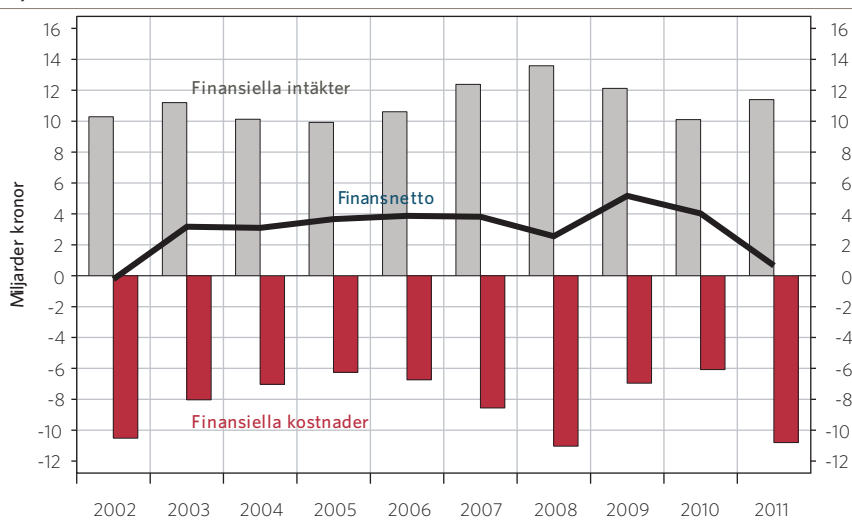
Positivt finansnetto i kommunerna, 2011 nära noll

Finansnettot var betydligt sämre 2011 än tidigare år. Inte sedan 2002 har det varit så lågt. Att finansnettot är så mycket sämre än de föregående åren är till stor del en följd av att RIPS-räntan⁵ sänkts, vilket innebar ökade finansiella kostnader med nära 2 miljarder kronor. Därtill har en ökad upplåning och högre räntor inneburit högre räntekostnader. Finansorn har i en del kommuner lett till orealiserade förluster på finansiella tillgångar och nedskrivningar.

5. Kalkylränta vid beräkning av pensionsskuld. Den sänkta RIPS-räntan innebar att pensionsskulden fick lov att omvärderas och ökade därmed.

Diagram 12 • Finansiella intäkter och kostnader

Miljarder kronor

Källa: Statistiska centralbyrån.

I några kommuner orsakade det kraftigt försämrade finansnettot underskott för 2011. Sänkt diskonteringsränta för pensionskuld och nedskrivningar var några av orsakerna.

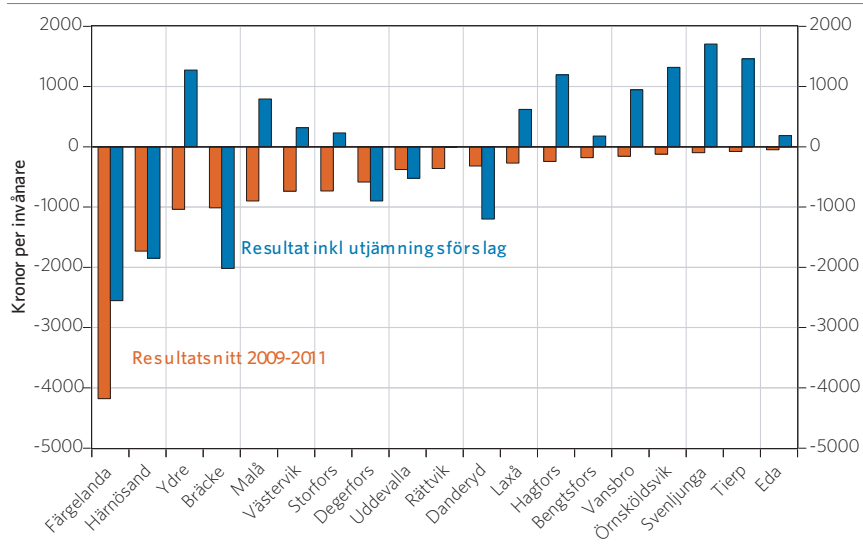
Finansnettot, det vill säga skillnaden mellan finansiella intäkter och kostnader har varit positivt i kommunerna under hela 2000-talet, med undantag för 2002. Då berodde det försämrade finansnettot främst på orealiserade kursförluster i samband med IT-krisen. Kommunernas ränteintäkter har varit högre än räntekostnaderna under hela 2000-talet. Det är en följd av att utlåningen till främst kommunala bolag har varit i stort sett lika stor som de långfristiga skulderna (diagram 17 på sidan 31). I genomsnitt har räntenettet bidragit med 1,5 miljarder till kommunernas finansnetto.

Nuvarande utjämningsystem speglar inte verkligheten

Utjämningskommittén, 08. lämnade sitt betänkande *Likvärdiga förutsättningar – översyn av den kommunala utjämnningen* (SOU 2011:39) till regeringen i april 2011. Betänkandet innebär omfattande ekonomiska omfördelnings-effekter som skulle få stor betydelse för enskilda kommuners resultat. Regeringen har emellertid ännu inte lagt fram någon proposition till riksdagen om ett nytt utjämningsystem. Våra beräkningar visar att av 19 kommuner som hade ett negativt genomsnittligt resultat åren 2009–2011 skulle 13, allt annat lika, uppnå positiva resultat enligt de förslagna förändringarna i utjämningsystemet. Samtidigt skulle 9 kommuner som visat överskott för den aktuella perioden visa underskott.

Den största enskilda anledningen till de stora effekterna är förändringar i barnomsorgsmodellen. Nuvarande kostnadsutjämnning utgår från att det föreligger stora skillnader i efterfrågan på barnomsorg mellan olika kommuner. För mer än tio år sedan, innan barnomsorgsgarantin, maxtaxereformen och reformer om allmän förskola för barn mellan 3 och 5 år, var skillnaderna i inskrivningsgrader och därmed efterfrågan relativt sett stora mellan olika kommuner. Inskrivningsgraden är nu ungefär densamma i alla kommuner, vilket innebär att systemet utjämnar för skillnader som inte längre finns.

Diagram 13 • Genomsnittligt resultat 2009-2011 samt korrigerat enligt nytt utjämningsförslag
Kronor per invånare

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Av kommunerna med ett genomsnittligt underskott åren 2009-2011 skulle flertalet istället redovisa överskott med det nya föreslagna utjämningsystemet. Väsentligt förändrade förutsättningar inom delmodellerna, bland annat inskrivningsgraden inom barnomsorg medför omfördelningseffekter mellan kommunerna.

I dagens utjämningsystem får **Förortskommuner till storstäderna** ett bidrag på 409 kronor per invånare medan **Kommuner i glesbefolkad region och glesbygd** betalar en avgift på 750 kronor per invånare enbart baserat på efterfrågeindexet i modellen. Indexet är tänkt att spegla skillnader i efterfrågan på barnomsorg. Från 2003 har dock den faktiska inskrivningsgraden för båda grupperna ökat och 2009 är skillnaden mellan grupperna försumbar. I det presenterade förslaget bedöms förorterna fortsatt ha högre kostnader på grund av högre efterfrågan men istället för 24 procentenheter som i nuvarande system är skillnaden bara 17 procentenheter. Detta leder till att förorternas bidrag och glesbygdens avgift enligt förslaget minskar med 260 respektive 256 kronor. Kvarvarande skillnad i efterfrågeindex speglar att både vistelsetiderna i förskolan och inskrivningsgraden för 10-12-åringar i fritidsverksamheten fortfarande skiljer sig åt. Dagens utjämnings mellan kommunerna återspeglar med andra ord inte verkligheten på ett rättvisande sätt och det är viktigt att denna felaktighet rättas till.

Tabell 10 • Inskrivningsgrad i förskola för 1-5-åringar samt efterfrågeindex och dess effekt i kronor per invånare i nuvarande och föreslagna barnomsorgsmodell

	Inskrivningsgrad		Index		Bidr/avg efterfråga	
	2003	2009	nuvarande	enl förslag	nuvarande	enl förslag
Förorter	75 %	83 %	1,08	1,05	409 kr	149 kr
Glesbygd	71 %	82 %	0,84	0,88	-750 kr	-494 kr
Riket	71 %	82 %	1,00	1,00	- kr	- kr

Källa: Skolverket och Statistiska centralbyrån.

Fördjupning: Investeringar

För att bedriva effektiva verksamheter med önskvärd kvalitet krävs investeringar i exempelvis förskole- och skollokaler, lokaler för äldreboenden och infrastrukturinvesteringar som vägar, cykelbanor, vatten- och avloppssystem. Under hela 2000-talet har investeringsutgifterna motsvarat cirka 7-9 procent av nettokostnaderna. Investeringar kan delas upp i ny- eller ombyggnad och

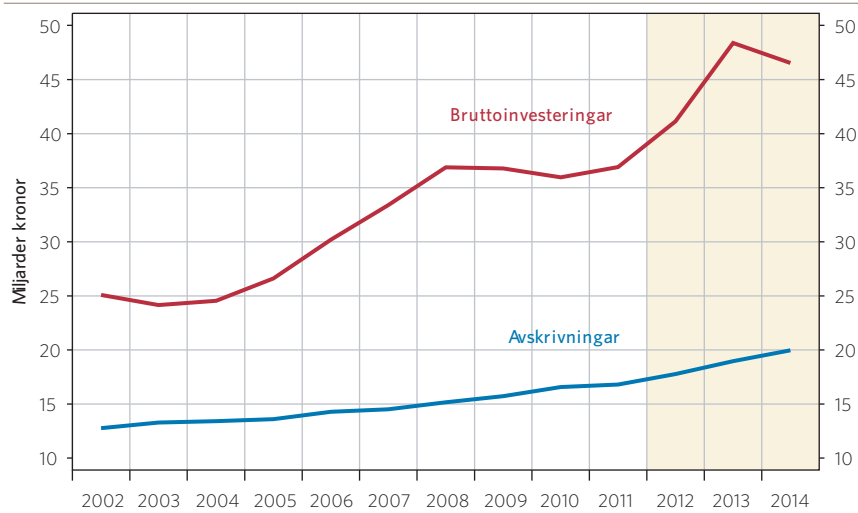
rationaliseringsinvesteringar. De senare handlar om att investera för att sänka driftkostnaderna framöver, exempelvis energieffektivisering. Kommunen upprättar varje år en investeringsbudget för nästkommande år och en plan för de två efterföljande. Liksom i arbetet med kommunernas driftbudget sker prioritering av investeringsbehoven efter de ekonomiska förutsättningarna.

Investeringar i infrastruktur har ökat mest för kommunerna

Av kommunernas investeringar i olika verksamheter är det infrastruktur som har ökat mest under 2000-talet. Framst har investeringar i gator, vägar och parker ökat. Inom denna verksamhet ingår även, särskilt under de senaste åren, medfinansiering av statlig infrastruktur.

Enligt kommunernas investeringsplaner för 2012–2014 kommer investeringarna att öka kraftigt. Från att ha varit i stort sett oförändrade i miljarder kronor sedan 2008 väntas investeringarna nu öka med 11 respektive 18 procent 2012–2013. En ökad investeringsvolym innebär ökade avskrivningar som kommer att ta allt större utrymme i kommunernas driftbudget.

Diagram 14 • Bruttoinvesteringar och avskrivningar i kommunal förvaltning, utfall och prognos
Miljarder kronor, löpande priser

Investeringarna ökar enligt kommunernas planer åren framöver. Ökade investeringar innebär också att avskrivningarna ökar och tar mer utrymme i kommunernas driftbudgetar.

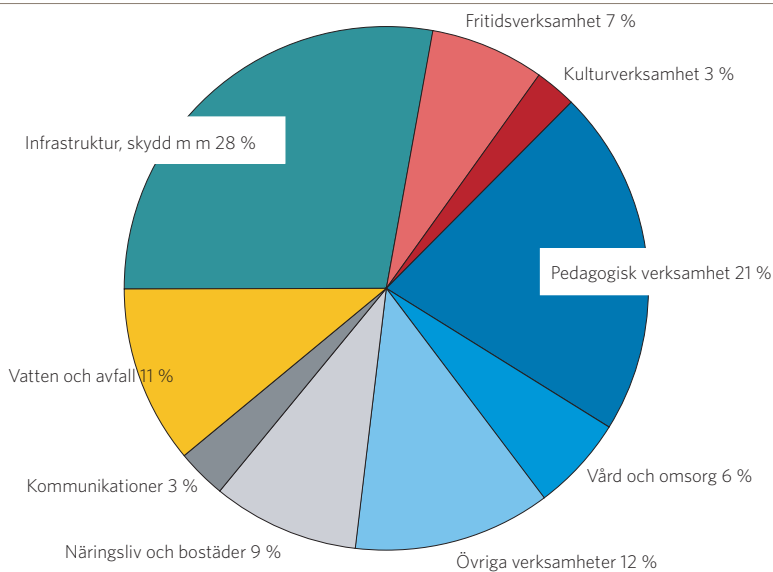
Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Från svaren i den enkät som skickades till kommunerna i mars 2012 framgår att det främst är investeringar inom infrastruktur och pedagogisk verksamhet som planeras.⁶

6. 250 ekonomichefer svarade på enkäten. Av dessa var 149 svar kompletta.

Diagram 15 • Kommunernas planerade investeringar 2012

Andel i procent

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Infrastruktursatsningar står för 28 procent av de totala investeringarna som planeras 2012. Det handlar främst om investeringar i gator och vägar, iordningsställande av centrum, rondeller samt miljösaneringar och medfinansiering till statlig infrastruktur. Näst största posten i kommunernas sammanlagda investeringsbudget är inom de pedagogiska verksamheterna. Kommunerna nämner nya förskolelokaler, ombyggnad och renovering av befintliga grund- och gymnasieskolor som de främsta objekten.

Tabell 11 • Kommunernas investeringar 2012, exempel på projekt

Verksamhet	Exempel på investeringsprojekt
Infrastruktur	Gator o vägar, iordningställande centrum, rondeller, miljösanering, energi-effektivisering, medfinansiering infrastruktursatsn.
Kultur	Kulturskola, ny teknik i bibliotek, kulturhus, konserthus.
Fritid	Upprustning utomhusbad, badhus, sporthallar, idrottsplatser, konstgräs, fritidsgårdar, BMX-park, skateboardbana.
Pedagogisk verksamhet	Förbättringar i skollokaler, energieffektiviseringar, om- o tillbyggnader skollokaler, nya förskolelokaler, IT-satsning skolan.
Vård o omsorg	Nya äldreboenden samt om- o tillbyggnad av befintliga, nya LSS-boenden, nya gruppboendestäder, larmanordningar, byggnad för gemensam verksamhet.
Övriga	Gemensamma lokaler och verksamheter, räddningstjänst, om- o tillbyggnad av förvaltningslokaler, teknisk verksamhet, energisatsningar, reservkraft, markförvärv.
Näringsliv o bostäder	Nya bostäder, industrilokaler, affärslokaler, hyresgäst Anpassningar till företags-hus, handelsområde.
Kommunikation/energi	Flygplats, järnvägsstation, energisparåtgärder, åtgärder fjärrvärmenät, biogas, vindkraft, fritidsbåtbygggar.
VA o renhållning	Reningsverk, nya vattenledningar, ombyggnad o tillbyggnad av befintliga vattenledningar, återvinningsstation avfall, ny vattentäkt, biodammar.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

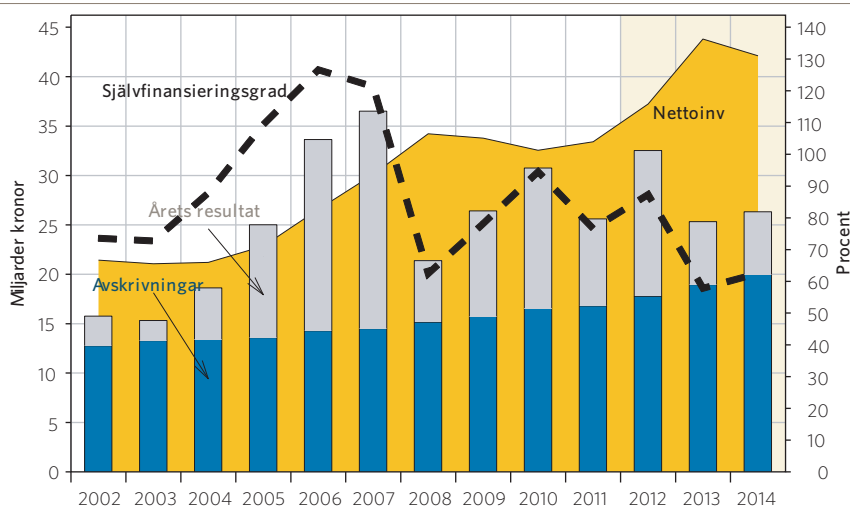
Finansiering av investeringar

Kommunernas investeringar kan finansieras internt genom avskrivningar, ett positivt resultat eller externt med extern upplåning, alternativt försäljning av tillgångar. En ökad upplåning innebär dock högre räntekostnader. Många kommuner sätter mål för hur stor andel av investeringarna som ska självfinansieras för att uppfylla kravet på god ekonomisk hushållning.

Diagram 16 • Självfinansiering av nettoinvesteringar

Miljarder kronor respektive procent

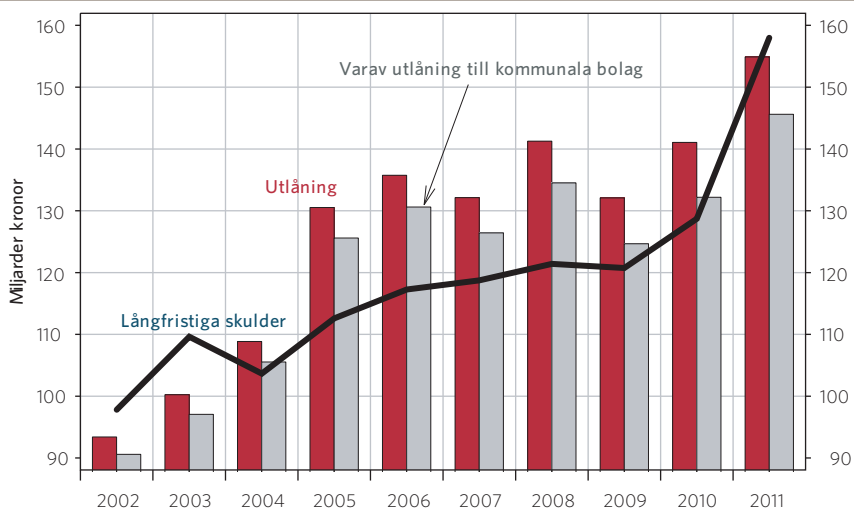
Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Kommunernas nettoinvesteringar har varit självfinansierade till drygt 90 procent i genomsnitt under perioden 2002–2010. Under åren 2011–2014 beräknas denna andel sjunka till cirka 70 procent på grund av ökade investeringar och det lägre prognosticerade resultatet.

Kommunernas självfinansiering av investeringar har varit hög under 2000-talet. I takt med att resultaten har fallit och investeringsvolymen ökat finansieras en allt större andel med nyupptagna lån eller försäljning av tillgångar.

Diagram 17 • Kommunernas långfristiga skulder och utlåning

Miljarder kronor, löpande priser

Källa: Statistiska centralbyrån.

Kommunernas långfristiga skulder har ökat kraftigt de senaste åren. Samtidigt har vidareutlåning till kommunala bolag ökat starkt. En stor andel av kommunala investeringar utförs i kommunala bolag, till exempel bostadsbolagen (diagram 19). Många större kommuner använder sig av en internbank för kommunkoncernens upplåning, vilket ofta leder till sammantaget lägre räntekostnader.

Sammantaget ökade kommunernas långfristiga skulder med nära 30 miljarder 2011, vilket är en ökning på 20 procent. En förklaring är ökad utlåning till kommunala bostadsbolag, som även de investerar. Ett flertal kommuner anger ett mer omfattande investeringsprogram som orsak till den ökade upplåningen. Enligt många kommuner kommer den planerade investeringsvolymen att föranleda fortsatt ökad upplåning.

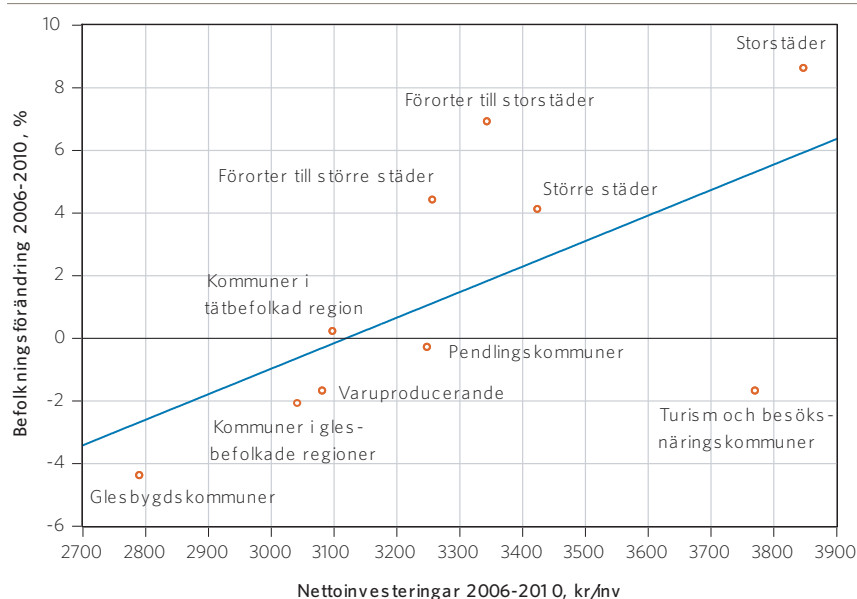
Fler invånare innebär ökade investeringar

I takt med att antalet invånare ökar i Sverige ökar också behoven av kommunala tjänster, till exempel förskola, skola och äldreomsorg. Dessa verksamhe-

ter behöver ändamålsenliga lokaler för att kunna bedriva en verksamhet av god kvalitet. En stor del av kommunala verksamhetslokaler, anläggningar och infrastruktur byggdes på 1960- och 1970-talen och är i behov av omfattande renoveringar eller behöver ersättas med nya lokaler. En hel del av kommunernas fastigheter och anläggningar byggdes också vid en tid då energikostnaderna var lägre och energieffektivitet inte alltid stod högst upp på kravlistan. Att ersätta dessa kan sänka kommunernas driftskostnader framöver.

Investeringsbehoven varierar kraftigt mellan kommunerna. Många kommuner med befolkningstillväxt kan, förutom att ersätta gamla lokaler med stora underhållsbehov som inte längre är anpassade till verksamhetens krav, behöva investera i nya verksamhetslokaler. Investeringsbehoven är också kopplade till demografiska förändringar, till exempel ett kraftigt ökat antal äldre eller fler barn i förskoleålder.

Diagram 18 • Nettoinvesteringar och befolkningsförändringar per kommungrupp
Kronor per invånare och procentuell förändring

Vid en jämförelse av nettoinvesteringar per invånare i genomsnitt under de senaste fem åren med befolkningsförändringar under samma period ser man ett tydligt samband mellan en ökande befolkning och en högre investeringsutgift i kronor per invånare. Undantag för detta samband finns i gruppen turism och besöksnäringkommuner. Där ingår bland annat Gotland, Norrtälje och Åre.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

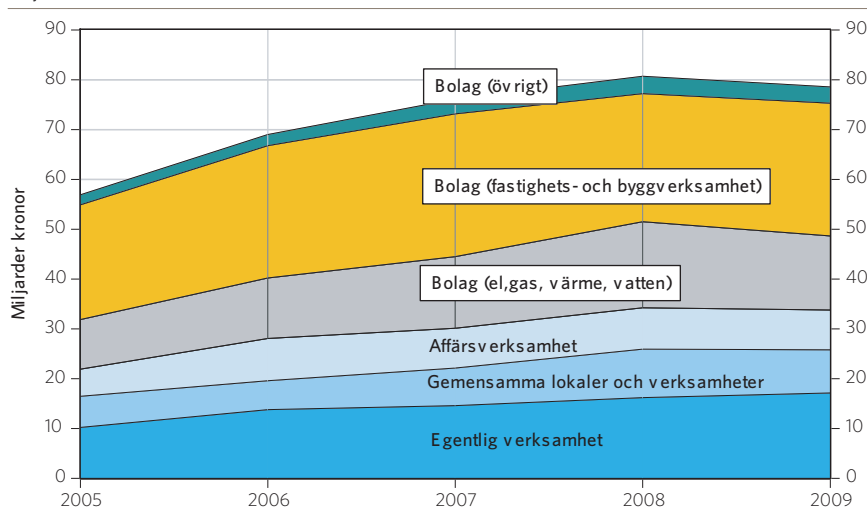
I diagram 18 ovan visas sambandet mellan utvecklingen av kommunernas nettoinvesteringar i kronor per invånare och befolkningsförändringar. Att befolkningstillväxt också innebär högre nettoinvesteringar per invånare stämmer enligt diagrammet för de flesta kommungrupper, förutom för **Turism- och besöksnäringkommuner**. I denna kommungrupp har nettoinvesteringarna i kronor per invånare utvecklats starkt trots att befolkningsförändringen varit negativ för perioden. I den gruppen återfinns kommuner med höga värden på variablerna antal fritidshus per invånare och antal övernattningsplatser på hotell med mera. Nettoinvesteringarnas ökning kan ha att göra med kommungruppens särskilda förutsättningar med periodvis ökad befolkning till exempel under sommarmånaderna som bidrar till ökade behov av investeringar i bland annat infrastruktur.

De största kommunala investeringarna i bolagen

Kommunernas affärsmässiga verksamhet som till exempel bostäder, kommunikationer, el- och vattenförsörjning samt avlopps- och avfallshantering bedrivs antingen i egen regi eller som kommunala bolag. Totalt finns det över

Diagram 19 • Nettoinvesteringar i kommunerna, inklusive kommunala bolag

Miljarder kronor

Källa: Statistiska centralbyrån.

i 600 kommunalt ägda bolag. Ungefär hälften av de kommunala bolagen bedriver fastighets- och byggverksamhet och en fjärdedel finns inom verksamhetsområdena energi och vatten. Motiven till att lägga verksamhet i bolagsform istället för i egen regi kan vara att man vill särskilja verksamheten från välfärdstjänsterna och få ett mer affärsmässigt förhållningssätt, till exempel snabbare beslutsvägar, tydligare roller för ägare, styrelse, VD och revision, samt att underlätta samverkan med andra aktörer.

Investeringarna i kommunala bolag är väsentligt högre än i kommunal förvaltning. De tyngsta posterna inom bolagsinvesteringarna ligger inom fastighets- och byggbranschen. Inom denna verksamhet sorterar främst allmännyttiga bostadsföretag men även bolag som investerar i kommunala verksamhetslokaler. Kommunernas egna investeringar består av egentlig verksamhet, gemensamma lokaler och verksamheter samt affärsverksamhet. Den kommunala delen uppgick 2009 till knappt 43 procent av de totala nettoinvesteringarna.

Från 2011 gäller nya regler för kommunala bostadsaktiebolag som syftar till en bättre fungerande bostadsmarknad genom att kommunala bostadsbolag och privata hyresvärdar ska konkurrera på lika villkor. Det innebär att kommunen inte får låna ut pengar utan marknadsmässig ränta, gå i borgen utan marknadsmässig borgensavgift samt att de ska ställa marknadsmässiga avkastningskrav på bostadsbolagen.

Därutöver har regeringen presenterat förslag till ändrade avdragsregler för koncerninterna lån, som om de blir beslutade kommer att gälla från och med 2013 (se faktarutan "Förslag utvidgade ränteavdragsregler från 2013").

I förbundets yttrande till förslaget framgår att kommunernas och landstingens upplåningskostnader kommer att öka. Det i sin tur medför mindre välfärd åt kommunmedborgarna eller höjda kommunala skatter.

De sammanlagda nettoinvesteringarna i både kommunal förvaltning och kommunala bolag uppgår till nära 80 miljarder kronor. Investeringar i kommunala bolag domineras av branscherna fastighetsverksamhet och bygg samt el, gas, värme och vatten. Sammantaget överstiger bolagsinvesteringarna kommunernas egna investeringar i förvaltningsform.

Nya regler för kommunala bostadsaktiebolag från 2011

- Allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag ska bedriva verksamheten enligt affärsmässiga principer.
- Kommunen ska ställa marknadsmässiga avkastningskrav och ta ut marknadsmässig ersättning för eventuella borgensåtaganden och lån.
- Bolagen undantas från självkostnadsprincipen och förbudet mot vinstsyfte i kommunallagen.
- Begränsning av värdeöverföringar från bolaget.

Förslag utvidgade ränteavdragsregler från 2013

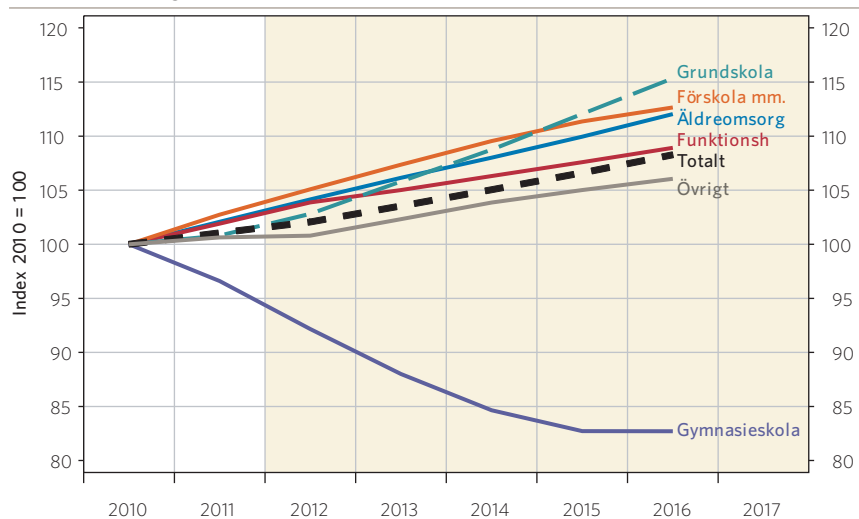
- Förslaget innebär en utvidgning av det nuvarande avdragsförbudet för räntor på lån inom en koncern.
- Det nuvarande förbudet begränsar avdragsrätten på koncerninterna lån som har använts till att förvärva andelar i dotterbolag inom intresse-gemenskapen.
- Begränsningsregeln föreslås från den 1 januari 2013 utvidgas till att omfatta ränteutgifter för alla skulder inom en koncern.
- Många kommuner har idag olika former av internbankslösningar. Dessa skulle behöva ses över och lån kan komma att sägas upp och istället behöver lån tas upp i affärsbank.

Förutsättningar och utmaningar framöver

De kommuner som redovisade underskott för 2011 har svarat på frågan vilka utmaningar de står inför under de närmaste åren. Många nämner fortsatt befolkningsminskning, ett ökat antal äldre och minskat antal elever i såväl grund- som gymnasieskolan som de största utmaningarna.

Många mindre kommuner har problem med skolor på mindre orter med vikande elevunderlag som blir svåra att finansiera. Några kommuner som haft förluster och nedskrivningar av finansiella tillgångar anger ett minskat tillskott från finansiella intäkter som sin främsta utmaning framöver. För att klara förändringar i befolkningsstrukturen är det allt viktigare att kommunerna klarar av att anpassa kostnaderna. När antalet elever i gymnasieskolan nu minskar kraftigt är det helt nödvändigt att också dra ned på kostnaderna genom anpassning av personal, lokaler och andra resurser. På samma sätt krävs en anpassning inom äldreomsorgen och grundskolan där behoven ökar kraftigt framöver.

Diagram 20 • Volymförändringar inom olika kommunala verksamheter
Procentuell förändring, index 2010 = 100

Minskade behov inom gymnasieskolan kräver anpassning av kostnaderna. Inom alla andra verksamheter ser vi ökade behov framöver, främst inom grundskola, förskola och äldreomsorg.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Kostnadsutveckling för äldre och funktionshindrade

Det har i vissa sammanhang förekommit uppgifter om att resurserna till äldreomsorgen har minskat under perioden 2000–2010. Så är inte fallet. I löpande priser har kostnaderna ökat med 28 miljarder kronor. Om kostnaderna justeras för att äldre, förutom insatser enligt socialtjänstlagen (SoL), även får insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och om dessa resurser räknas med i kostnaderna för äldreomsorgen uppgår ökningen till 32 miljarder. Ökningen i fasta priser, volymökningen, uppgår då till 8 procent. Under samma period kan de rent demografiskt beräknade behoven uppskattas ha ökat med 13 procent.

För funktionshindrade uppgår den justerade volymökningen till 36 procent. Kommunernas totala volymökning 2000–2010 uppgår till drygt 12 procent och den beräknade demografiska behovstillväxten till 5 procent. Slutsatsen är att resurserna till äldreomsorgen har ökat men kostnadsutvecklingen har släpat efter både jämfört med de demografiska behoven och andra

verksamheter i kommunerna. En delförklaring är sannolikt den kraftiga ökningen av LSS.

Gymnasiereformen 2011

Minskningen av statsbidraget i samband med införandet av den nya gymnasieskolan 2011 fortsätter. Inför 2012 minskades statsbidragen med 675 miljoner kronor och 2013 minskas statsbidragen med 895 miljoner. För året 2014 minskas kommunernas statsbidrag med 1,4 miljarder och för perioden 2015 och framåt dras 1,93 miljarder bort. Antalet gymnasieelever minskar kraftigt de närmaste åren. Därtill ska huvudmännen hantera både den nya och den gamla gymnasieskolan och dessutom klara av att anpassa kostnaderna till indragning av statsbidragen. Detta ställer orimliga krav på anpassning för kommunerna.

Statsbidragen regleras inte för demografiska förändringar

Det finns ingen koppling mellan statsbidragen och elevkullarnas storlek. Vid förändringar av elevantal har kommunerna själva att tillföra eller omfördela medel. I rådande läge, när gymnasieskolans elever blir färre, behöver många kommuner styra över medel till barnomsorg och grundskola, där barnkullarna år för år ökar igen. I många kommuner finns en alltmer åldrande befolkning, vilket påverkar behoven inom äldreomsorgen.

Efter 2016 ökar åter antalet elever i gymnasieskolan så långt fram i tiden det är möjligt att överblicka. Då måste kommunerna själva – utan bidrag från staten – skjuta till medel som svarar mot ungdomskullarnas ökning.

Enkät till kommunerna

Inför år 2012 tillfrågades kommunernas ansvariga för gymnasieskolan i 55 kommuner, som sammantaget ansvarar för 53 procent av eleverna, på frågor om hur ersättningen per elev år 2012 påverkas av den statliga besparingen på gymnasieskolan.

Svaren visade att 70 procent av kommunerna skjuter till medel från annan verksamhet i budgeten för 2012 och endast i 30 procent av kommunerna slår besparingen igenom fullt ut på gymnasieskolan. Det innebär således att kommunerna skjuter till cirka 475 miljoner kronor från annan verksamhet medan 200 miljoner sparas på gymnasieskolan. I de allra flesta fall där indragningen slår igenom påverkades alla program generellt.

Det finns flera anledningar till att kommunerna inte väljer att låta besparingarna drabba gymnasieskolan fullt ut. Det kan handla om att man gör bedömningen att skolorna har svårt att realisera de statligt beräknade vinsterna samtidigt som antalet elever minskar drastiskt. Om kommunen har ett resursfördelningssystem med ersättning per elev innebär elevminskningen att skolorna redan har stora anpassningar att klara av.

Så här har vi räknat

Beräkningarna bygger på den bedömning som presenteras i det samhällsekonomiska kapitlet. Utfallet för 2011 är enligt det preliminära bokslutet som SCB publicerade i mars. Åren 2012 och 2013 är en prognos medan beräkningarna för åren 2014–2016 är mer schablonmässiga kalkyler som utgår från att kostnadsvolymen och statsbidragen ökar i takt med den historiska trenden. När det gäller statsbidragens utveckling talar historiska erfarenheter för att ökade bidrag är sannolika även om detta kräver nya beslut av riksdagen. Huvuddelen av det statliga konjunkturstödet avvecklades som planerat inför 2011 och ytterligare 2,1 miljarder kronor avvecklades, som tidigare aviserats, inför 2012. Skattesatsen antas vara oförändrad. Hänsyn har tagits till skatteväxlingar 2012 för kollektivtrafik och hemsjukvård. Samma löneutveckling antas för de anställda i kommunerna som för resten av arbetsmarknaden från och med 2013.

Intäkterna från skatter och bidrag ökar i ett historiskt perspektiv långsamt 2012. En orsak är att den sista delen av det tillfälliga konjunkturstödet avvecklas och att statsbidragen minskar till följd av den nya gymnasieskolan. Under perioden 2012–2016 beräknas kostnaderna öka i takt med historisk trend.

Kommunernas ekonomi 2012–2016

I detta avsnitt visar vi de konsekvenser den samhällsekonomiska utvecklingen kan tänkas få på kommunernas ekonomi på några års sikt. I regeringens ekonomiska vårproposition finns inga indikationer på att mer resurser kommer att tillföras sektorn. Den tidigare aviserade minskningen av statsbidragen till följd av den nya gymnasiereformen kvarstår. För att göra en rimlig prognos för kostnadsvolymen behövs antaganden om storleken på statsbidrag och förändrade skattesatser. I tabell 15 redovisas en beräkning av skatteunderlagskalkylens konsekvenser för att visa på vad som händer om inga aktiva beslut tas.

Prognos 2012–2013

För innevarande år och nästa år gör vi en prognos över kostnadernas utveckling med utgångspunkt från vår skatteunderlagsprognos. Därtill har vi tagit hänsyn till övriga förutsättningar som angivits i regeringens ekonomiska vårproposition.

Intäkterna stärks tillfälligt av återbetalda AFA-premier

Skatteintäkterna ökar relativt starkt under prognosperioden. Trots den goda skatteunderlagstillväxten ökar intäkterna från skatter och generella statsbidrag endast med 0,3 procent i fasta priser år 2012 (exklusive skatteväxling). Den blygsamma sammanlagda utvecklingen av skatteintäkter och statsbidrag beror främst på avveckling av den sista delen av det tillfälliga konjunkturstödet samt minskningen av statsbidrag till följd av den nya gymnasieskolan.

Resultatet för 2012 väntas dock bli mycket starkt för kommunerna, sammantaget nästan 15 miljarder. Den främsta orsaken till det starka resultatet är återbetalning av försäkringspremier från AFA som väntas uppgå till cirka 8 miljarder för kommunerna. Se avsnittet ”Engångseffekter stärker resultaten 2012” på sidan 8.

Tabell 12 • Nyckeltal för kommunerna
Procentuell förändring respektive procent

	Utfall	Prognos		Kalkyl		
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
<i>Medelskattesats, nivå i % (exkl. Gotland)</i>	20,65	20,52*	20,52	20,52	20,52	20,52
Skatteintäkter o generella statsbidrag, LP	2,8	2,8**	3,0	3,7	4,1	4,3
Skatteintäkter o generella statsbidrag, FP	1,0	0,3**	1,0	1,4	1,3	1,1
Kostnader, LP	3,0	3,6	3,4	3,7	4,4	4,8
Kostnader, FP	1,2	1,1	1,4	1,4	1,6	1,7
Implicit prisindex (PKV)	1,8	2,5	2,0	2,3	2,8	3,1

Anm.: FP = fasta priser, LP = löpande priser.

*Inklusive skatteväxling 2012 för kollektivtrafik och hemsjukvård, 14 öre på skattesatsen.

**Rensat för effekten av skatteväxling 2012.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Kostnaderna följer trendmässig utveckling

Till följd av en relativt god utveckling av skatteunderlaget och den tillfälliga förstärkningen som återbetalningen från AFA innebär har kommunerna möjlighet att finansiera kostnadsökningar i takt med demografiska behov och genomsnittlig kostnadsvolym. På grund av att slutgiltiga beslut om återbetalningen från AFA inte fattas förrän till sommaren beräknas kommunerna inte använda så stora delar av tillskottet till ökade kostnader i år. Merparten av återbetalningen väntas istället förstärka resultatet 2012 och bidra till att den höga investeringstakten i kommunerna kan finansieras till större del med egna medel och inte kräva lika stor upplåning som annars hade behövts.

Tabell 13 • Utveckling av kommunernas kostnadsvolym

Årlig procentuell förändring

	Utfall			Prognos		Kalkyl
	02-04	05-08	09-11	2012	2013	14-16
Demografiska behov	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	0,6
Övrigt	0,3	0,9	0,5	0,7	0,9	0,9
Total volymförändring	0,7	1,6	1,0	1,1	1,4	1,5

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Kommunernas resursbehov som följer av demografiska förändringar ökar från 0,5 procent i genomsnitt under 2000-talet till 0,6 procent åren 2014–2016.

Kalkyl 2014–2016

För att få en rimlig prognos för kostnadsvolymen behöver vi göra antaganden om statsbidrag och skattesatser. I vår kalkyl för åren 2014–2016 antar vi att de generella statsbidragen årligen ökar i takt med en försiktigt skattad trend på 2 procent plus effekten av ökade löner och priser. Detta innebär ett antagande om att riksdagen 2016 tillfört ytterligare 10,9 miljarder kronor jämfört med 2012 års ekonomiska vårproposition (generella och specialdestinerade statsbidrag på 8,6 respektive 2,3). Våra makroberäkningar visar att detta med god marginal ryms inom statens sparmål.

Skatteintäkterna utvecklas relativt starkt

Skatteunderlaget växer reallt i genomsnitt med 1,3 procent under 2014–2016. Trots att generella statsbidrag dessutom antas öka med 2 procent i fasta priser och specialdestinerade ökar i takt med kostnadsutvecklingen räcker inte intäktsutvecklingen till för att täcka kostnaderna för en ökad volym och pris- och lönehöjningar.

Tabell 14 • Skatter och generella statsbidrag, nivå samt tillskott

Miljarder kronor

	Prognos		Kalkyl		
	2012	2013	2014	2015	2016
Skatteintäkter o generella statsbidrag	439,6	453,0	469,7	489,0	509,8
varav uppräknade statsbidrag			2,7	5,4	8,6

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

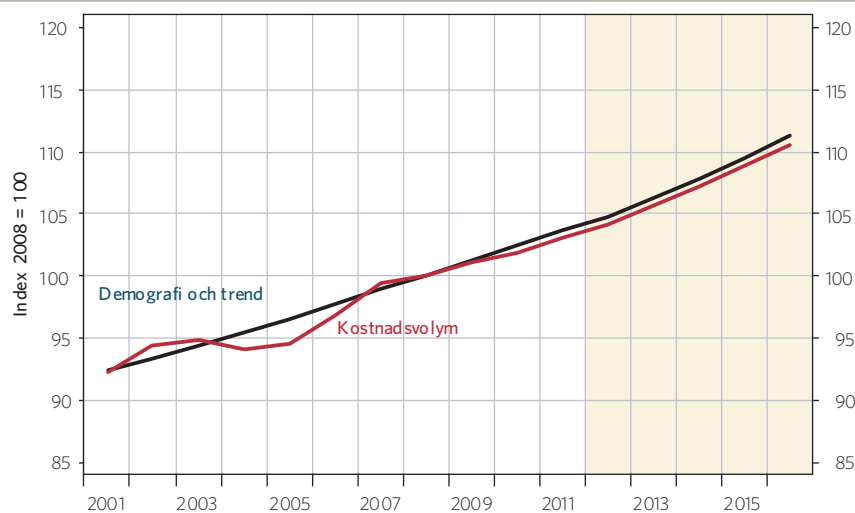
I kalkylperioden beräknas intäkterna från statsbidrag öka med 2 %/år i fasta priser. Det förutsätter nya beslut från riksdagen, och historiska erfarenheter talar för att bidragen höjs. Utöver de generella statsbidragen antas även de specialdestinerade öka i takt med kostnaderna, vilket 2016 innebär ytterligare ca 2,3 mdkr i statliga tillskott utöver de som redovisas här.

Resultaten försämras med ökade demografiskt betingade behov

I den samhällsekonomiska bedömningen når svensk ekonomi jämvikt år 2016 med balans på arbetsmarknaden. Ekonomins väg mot balans innebär snabbare ökning av arbetade timmar 2013–2016 och successivt högre löneökningstakt. Kommunernas kostnader utvecklas enligt trend och demografiskt betingade behov under hela kalkylperioden. Antalet personer över 75 år och barn i grundskoleålder ökar kraftigt under 2014–2016 och står då för den största behovsökningen.

Diagram 21 • Utveckling av kommunernas kostnadsvolym

Index 2008 = 100

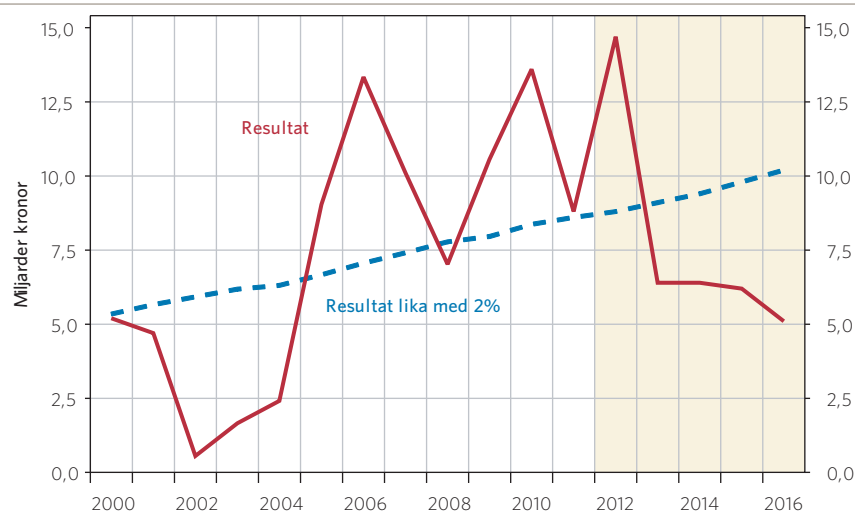
Kommunernas kostnader har ökat i genomsnitt 0,7 procent årligen utöver demografiskt betingade behov. I takt med att vi blir fler äldre ökar behoven av kommunala tjänster. Förutom ökade behov som följer av befolkningsförändringar finns alltså ett kraftigt tryck på fortsatt förbättringsarbete inom de kommunala verksamheterna.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Kommunerna har sammantaget haft ett resultat under 2000-talet som motsvarar 2 procent av skatter och statsbidrag, vilket är i linje med "tumregeln" för god ekonomisk hushållning. Åren 2000–2005 var svårare år då drygt 100 kommuner i genomsnitt hade underskott. De senaste åren, 2006–2011, har knappt 30 kommuner i genomsnitt haft underskott. En förklaring är att kom-

Diagram 22 • Kommunernas resultat samt vad 2 procent av skatter och bidrag motsvarar

Miljarder kronor

Kommunernas resultat väntas bli rekordhög 2012 till följd av återbetalning av försäkringspremier från AFA. Det är sannolikt att sammanlagt 8 miljarder kronor återbetalas till kommunerna 2012.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

munerna har blivit bättre på att hantera förändrade förutsättningar och anpassa kostnaderna till resurserna.

I år beräknas resultatet bli historiskt högt, nästan 15 miljarder för kommunerna. Det höga resultatet beror på tillfälliga intäkter som endast gäller i år, och beskedet om dessa kommer kommunerna tillhanda relativt sent. Den förhållandevis starka tillväxten av skatteunderlaget som beräknas för åren framöver möjliggör en kostnadsutveckling enligt historisk trend. Dock tar de demografiskt betingade behoven fart omkring åren 2015–2016. Antalet barn i grundskoleåldern ökar då kraftigt liksom antalet äldre. Detta innebär snabbt stigande behov av kommunala tjänster och därmed ett ökat kostnadstryck och svårigheter att behålla balans i ekonomin.

Känslighetsanalys: Konsekvenser av skatteunderlagsprognosen kommuner

För att balansera att kommunernas kostnader ökar enligt historisk trend krävs högre intäkter än vad skatteunderlagsutvecklingen ger. I våra kalkyler har vi räknat med en ökning av statsbidragen. I tabell 15 redovisas resultaten av fyra kalkyler för att visa på omfattningen av problematiken för åren 2014–2016. Vår prognos för 2013 är utgångspunkt för beräkningarna.

Tabell 15 • Redovisning av hur olika antaganden påverkar olika variabler 2014–2016

År	1. Res i % av skatter o bidrag			2. Volymutveckling,%			3. Statsbidragsökning, mdkr			4. Skattehöjning, öre		
	14	15	16	14	15	16	14	15	16	14	15	16
Skattesats	Oförändrad			Oförändrad			Oförändrad			37	24	32
Statsbidrag	Oförändrad			Oförändrad			6,3	4,1	5,5	Oförändrad		
	(trend)			(trend)			(trend)			(trend)		
Volym	1,4	1,6	1,7	-0,1	0,7	0,6	1,4	1,6	1,7	1,4	1,6	1,7
Resultat, %	0,7	-0,1	-1,2	2 %			2 %			2 %		

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

1. Vilket resultat blir det med oförändrad skattesats, oförändrade statsbidrag och en trendmässig kostnadsvolym?

År 2014 sjunker resultatet till 0,7 procent av skatter och bidrag. Det blir negativt år 2015 och uppgår 2016 till minus 1,2 procent av skatter och bidrag, vilket motsvarar ett resultat på -5,8 miljarder kronor.

2. Vilken volymutveckling är förenligt med oförändrad skattesats, oförändrade statsbidrag och ett resultat som motsvarar 2 procent av skatter och bidrag?

Första året måste kostnaderna i fasta priser minska. Därefter har man nästan råd med demografiskt betingade behov.

3. Hur mycket måste statsbidragen höjas för att kommunerna skall klara ett resultat som motsvarar 2 procent av skatter och bidrag givet oförändrad skattesats och en trendmässig kostnadsvolym?

För att finansiera ett resultat på 2 procent krävs 6,3 miljarder i statsbidrag 2014. Ytterligare 9,6 miljarder behövs sammanlagt 2015–2016.

4. Hur mycket måste skattesatsen höjas för att med oförändrade statsbidrag och en trendmässig utveckling av kostnadsvolym klara ett resultat som motsvarar 2 procent av skatter och bidrag.

För att balansera kostnaderna med hjälp av skattesatsen som verktyg krävs 37 öres höjning 2014 följt av ytterligare 24 respektive 32 ören åren 2015 och 2016.

Landstingens ekonomi

Landstingen har med hjälp av en god ordning på ekonomin haft plusresultat under ett flertal år. Tillfälligt konjunkturstöd och successivt förbättrad skatteunderlagsutveckling har underlättat. Överskottet försvann 2011 när den låga räntan gjorde att pensionsskulden omvärderades, vilket ökade de finansiella kostnaderna med 5,7 miljarder kronor. Högre skatteintäkter än beräknat och engångsintäkter från tidigare år innebär tillfälligt utrymme i år. Därefter leder höga demografiska behov och omfattande investeringsprogram till fallande resultat.

Resultat 2002–2011

När landstingen planerade för 2011 såg de ekonomiska förutsättningarna dystra ut bland annat till följd av att delar av det statliga konjunkturstödet avvecklades. Därför beslutade många landsting om återhållsamma **kostnadsbudgetar** för 2011. Skatteintäkterna reviderades sedan upp under året men det förmodade inte fullt ut kompensera för minskningen av statsbidragen. Landstingens intäkter från skatter och generella statsbidrag ökade med 7,2 miljarder kronor, vilket var 1,5 miljarder mindre än ökningen 2010.

Redan under våren 2011, i samband med tertialboksluten, signalerade många landsting att det skulle komma att bli svårt att begränsa kostnadsökningarna. Dessa farhågor bekräftades i bokslutet. Det har varit svårt för många landsting att hålla igen kostnaderna mot bakgrund av att resultaten blev oväntat starka 2010 och att skatteintäkterna reviderades upp även under loppet av 2011. Många landsting lyckades bromsa in kostnadsökningarna 2010 men uppdämda behov tar lätt plats när trycket att hålla tillbaka kostnaderna minskar. Det gäller dock inte kostnaderna för läkemedelsförmånen, läs vidare i faktarutan "Låga kostnadsökningar..." på nästa sida.

I många landsting ökade kostnaderna särskilt mycket inom hälso- och sjukvården. Flera landsting anger högre personalkostnader som skäl. I vissa fall har planerade besparingar inte genomförts och i andra fall har verksamheter expanderat. Kostnaderna ökade med 1,9 procent i fasta priser, vilket är i linje med den långsiktiga trenden.

Låga kostnadsökningar för läkemedelsförmånerna de senaste åren

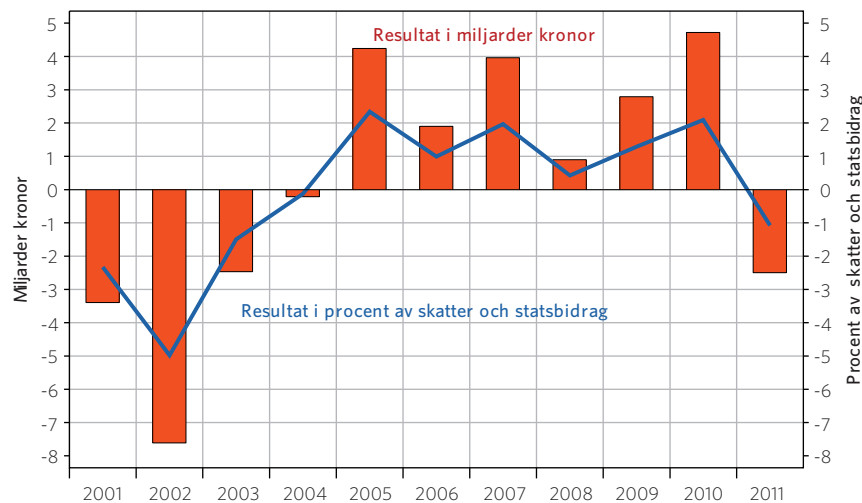
Under de senaste tre åren har landstingens kostnader för läkemedelsförmånen ökat långsamt. År 2009 ökade kostnaden med endast 0,4 procent i löpande priser. Utvecklingen präglades då av det kärva ekonomiska läget, utbyte av läkemedel med generisk konkurrens och Tandvårds- och läkemedelsverkets (TLV) genomgångar av kostnadseffektiviteten inom olika läkemedelsgrupper. År 2010 minskade kostnaderna för läkemedelsförmånerna med 0,1 procent. Denna ovanliga utveckling kan förklaras av patentutgångar och begränsad

kostnadsdrivande effekt av nya läkemedel. I föl ökade kostnaderna för läkemedelsförmånen med måttliga 0,8 procent. Det beror bl.a. på fortsatt generisk priskonkurrens, få nya läkemedel och flera patentutgångar samt - inte minst - landstingens egna insatser för att uppnå en effektivare läkemedelsförskrivning. Många landsting följer upp läkemedelsförskrivningen mer noggrant än för några år sedan och satsar med kraft på bättre kostnadskontroll och ökad följsamhet till nationella och regionala rekommendationer.

Dessutom sänktes RIPS-räntan⁷, vilket gav en engångskostnad på 5,7 miljarder kronor givet den så kallade blandmodellen för pensioner. Landstingens samlade redovisade resultat uppgick till minus 2,5 miljarder år 2011 (diagram 23). Frånräknat engångseffekten av ränteförändringen hade dock landstingssektorn ett överskott på 3,2 miljarder kronor eller 1,4 procent av skatter och bidrag. Två landsting hade underskott motsvarande cirka 1 procent av skatter och bidrag, även utan dessa engångskostnader, medan landstinget Väster-norrland skulle haft ett resultat på 4 procent.

Diagram 23 • Landstingens resultat

Miljarder kronor, procent

Källa: Statistiska centralbyrån.

Det tog många år för landstingen att återhämta sig efter 1990-talskrisen. Först 2005 visade sektorn ett samlat överskott. Efter sex år med överskott blev det åter underskott 2011. Förklaringen är den sänkta RIPS-räntan, vilket ger en engångskostnad på 5,7 miljarder kronor givet den så kallade blandmodellen. Resultatet rensat för sänkt RIPS-ränta uppgår till drygt 3 miljarder plus.

7. RIPS-räntan, den diskonteringsränta som används vid nuvärdesberäkning av pensionsskulden.

Diagram 24 • Antal landsting med underskott samt med resultat som motsvarar 2 procent av skatter och statsbidrag

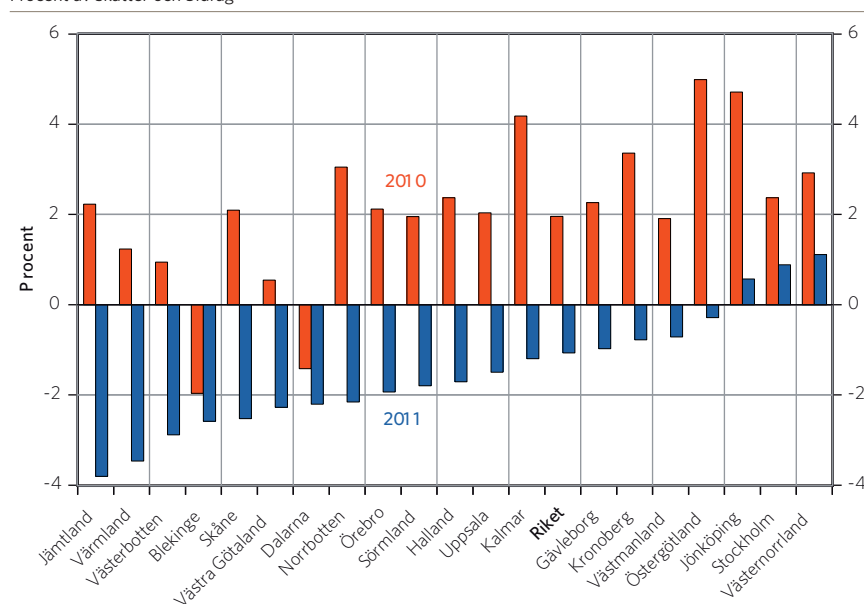

Källa: Statistiska centralbyrån.

Den sänkta RIPS-räntan fick stor påverkan på landstingens resultat 2011. Inget landsting klarade plusresultat på 2 procent eller mer och 17 redovisade underskott. Exklusive engångskostnaden klarade 5 landsting överskott med mer än 2 procent av skatter och bidrag och endast två landsting klarade inte överskott.

Diagram 25 • Landstingens resultat 2010 och 2011

Procent av skatter och bidrag

Anm.: Diagrammet visar samtliga landsting med pensionsskostnad enligt blandmodellen och Stockholm resultat för koncernen. Östergötland, Jönköping och Region Skåne redovisar enligt fullfonderingsmodellen. Resultaten för dessa tre landsting uppgick 2011 till 2,7, 3,3 respektive -8,0 procent av skatter och bidrag räknat på detta sätt.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Samtliga landsting försämrade sina resultat 2011 jämfört med året innan. Bilden blir något annorlunda när 2011 rensas för effekten av sänkt RIPS-ränta. Blekinge, Dalarna och Västernorrland har då alla förbättrat resultatet jämfört med året innan. Även i Stockholm och Uppsala har det skett vissa förbättringar.

Blekinge och Dalarna har redovisat underskott under de senaste fyra åren. Rensat för den tillfälliga effekten av sänkt RIPS-ränta klarade dock båda plusresultat 2011. Något är uppenbarligen på gång. I faktarutan "Två landsting på rätt väg..." ger ekonomidirektörerna i dessa landsting sin bild av utvecklingen. Båda säger dock att det är för tidigt att ropa faran över.

Två landsting på rätt väg...

Både Landstinget Blekinge och Landstinget Dalarna har haft några år med ytterst besvärlig ekonomisk situation, men har nu lyckats vända den negativa trenden. Landstinget Blekinge lyckades vända en ekonomi med ett underskott på 71 miljoner kronor år 2010 till ett positivt resultat på 3 miljoner kronor år 2011⁸. Landstinget Dalarna har gjort en liknande resa. År 2010 uppgick underskottet till närmare 100 miljoner kronor medan resultatet år 2011 landade på plus 15 miljoner kronor⁸. Hur har då landstingen lyckats vända trenden? Två ekonomidirektörer ger sin bild av resan.

Landstinget Blekinge

Hur illa var det ställt med ekonomin 2010?

Ekonomidirektör Agneta Kalnins berättar att förutom ett underskott på 71 miljoner kronor närmade sig en likviditetskris i landstinget. Den absoluta botten var därmed nådd och snabba åtgärder krävdes. På samma gång brottades landstinget med en förtroendekris.

Vilka var orsakerna?

En av orsakerna till de ekonomiska problemen var att en ny divisionsorganisation infördes samtidigt som ambitionshöjningar genomfördes i verksamheten, framförallt inom den primärvårdsanslutna hemsjukvården. Dessutom hade intäkterna sinat då landstinget de senaste åren tappat motsvarande 40 öre på skatten i utjämningsssystemet.

Hur gick ni till väga?

Den politiska ledningen fattade beslut om att ett positivt resultat skulle uppnås 2011 samtidigt som det egna kapitalet på sikt skulle återställas. Ett åtgärdsprogram sjösattes. Det bestod av flera delar där en ny produktionsplanering för hälso- och sjukvården med behovsanpassad bemanning var en grundbult. Den behovsanpassade bemanningen innebar att alla timanställningar skulle tas bort, mertid och overtid minimeras samt att alla arbetstidsmodeller

sades upp och omförhandlades. Även ett traditionellt anställningsstopp infördes och kombinerades med mer eller mindre inköpsstopp för resor, konsulttjänster m m. Likaså infördes ett investeringsstopp. Till dessa åtgärder lades även att effektivisera hemsjukvården samt en del strukturella förändringar som att bland annat stänga vissa distriktssköterskemottagningsar.

Ett bakslag kom dock när åtgärdsprogrammet visade sig inte vara fullt ut kommuniserat i verksamheten. Nedläggning av distriktsmottagningarna möttes också av ett kraftigt motstånd hos invånarna. Det var mycket turbulens i organisationen. Den negativa uppmärksamheten slog hårdast mot förtroendet hos personalen i den egna verksamheten. Den nya landstingsledningen insåg att förtroendet måste återställas för att lyckas och lade mycket tid på att informera och förankra ute i verksamheten.

För att rädda 2011 vidtogs ett antal engångsåtgärder och målet om att återställa det egna kapitalet reviderades. Bland annat påskyndades flera fastighetsaffärer och tidigare avsättningar för omstruktureringar som inte bedömdes ge önskad effekt återfördes till verksamheten.

Vad blev resultatet av ansträngningarna?

När 2011 summeras kan man konstatera att landstinget lyckats med stora delar. Att man lyckades är en effekt av besparingsåtgärder i kombination med skattehöjning. Till exempel ökade verksamhetens nettokostnader med 0,4 procent i löpande priser 2011, vilket är en kraftig minskning från 4,6 procent 2010. Resultatet påverkas också positivt av engångsposter på närmare 75 miljoner kronor varav återföring av tidigare avsättningar utgör merparten.

Det positiva resultatet 2011 beror till stor del på engångsinsatser som köpt landstinget tid. Stora delar av de åtgärder som ger varaktiga effekter fick dock inte genomslag förrän under sen höst 2011 och kan förväntas få helårseffekt 2012.

8. Exklusive förändrad värdering av pensionsskulden.

Hur ser det ekonomiska läget ut nu?

Landstinget genomför en skatthöjning på 80 öre som anses oundviklig bland annat för att stoppa de sinande intäkterna. Likviditeten har vänt och ett positivt resultat på 3 miljoner kronor, exklusive RIPS-räntan på pensionsskulden, har uppnåtts 2011, men det egna kapitalet lyckades vi inte återställa, berättar Agneta Kalnins. Men de värsta molnen har skingrats och framtiden ser ljusare ut.

Vad återstår?

Landstinget lyckades 2011 att köpa sig tid och bädda för ett fortsatt arbete framöver. Arbetet med att hålla i kontrollen framöver blir mycket viktigt, likaså måste arbetet med att bringa en större tillit och förtroende i organisationen fortsätta, menar Agneta Kalnins.

Landstinget Dalarna

Hur illa var det ställt med ekonomin 2010? Ekonomidirektör Peter Hansson berättar att situationen blev akut då bokslutet 2010 landade på närmare minus 100 miljoner kronor. Underskottet ledde till en omfattande negativ publicitet och medvetandet om att landstinget måste spara nådde ut i hela organisationen. Ledningen, bestående av förtroendevalda från både majoritet och opposition, samt tjänstemän var överens om att åtgärder snabbt måste vidtas. Alla delade samma bild av läget. På ett tidigt stadium informerades även de fackliga organisationerna, som blev väl införstådda med situationen. Den platta organisationen i Lst Dalarna har varit en stor hjälp, menar ekonomidirektören.

Vilka var orsakerna?

De ekonomiska problemen i Lst Dalarna beror i första hand på att man haft ett stort vårdutbud och en hög bemanning, som successivt ökat.

Hur gick ni till väga?

Ingen tid lades på omfattande analysarbete, i stället tog vi fram gamla besparingsförslag som utretts tidigare. Detta kombinerades med ett generellt sparbetning på 4

procent för samtliga verksamheter. Planen bestod av en reduktion av kostnadsmassan på 250 miljoner kronor. I den strukturella delen av paketet ingick en minskning med 50 vårdplatser. Vissa specialistmottagningar på de tre mindre sjukhusen minskade verksamhetsinnehållet. Investeringsvolymen prioriterades ned och slutligen höjdes vårdavgifterna.

Rapportering och uppföljning av effekterna gjordes till arbetsutskott respektive landstingsstyrelse var fjortonde dag. Då rapporterades både bemanningssituation och ekonomiskt läge.

Vad blev resultatet av ansträngningarna?

Räknat i antalet anställda har vi klarat sparbetning. Men de som är kvar i organisationen kostar mer. Andelen högavlönade är nu större och vi behöver ta in fler vikarier för att täcka sjukfrånvaro, ledigheter med mera. Effekten för 2011 är att kostnaderna minskat med 135 miljoner kronor. Verksamhetens nettokostnader minskade under år 2011 med 0,1 procent i löpande priser. Glädjande har också produktiviteten ökat liksom tillgängligheten, främst som effekt av satsningar på produktionsplanering. Totalt sett har genomförandet gått smidigt och utan massiv kritik.

Hur ser det ekonomiska läget ut nu?

När 2011 summeras kan man konstatera att Landstinget Dalarna lyckats. År 2011 blev balanskravsresultatet plus 15 miljoner kronor. Innan 2011 hade landstinget ett ackumulerat underskott på 898 miljoner. Resultatet 2011 är en effekt av besparingsåtgärder i kombination med positiv skatteintäktsutveckling. Resultatet innehåller också en engångspost bestående av en återbetalning på 61 miljoner kronor.

Vad återstår?

Kostnadsläget är fortfarande något för högt. Till år 2012 återstår att minska kostnaderna med ytterligare 80–100 miljoner kronor. Fler bemannings- och strukturella förändringar måste genomföras framöver, tidigare har verksamheten värnats i så hög grad att sådana varit svåra att genomföra.

Trender inom hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvårdens förutsättningar förändras ständigt. Det handlar om nya metoder för diagnostik och behandling eller teknik för informationshantering. Förskjutningar i befolkningens ålderssammansättning och hälsa förändrar successivt vårdens uppdrag samtidigt som patienternas krav och förväntningar växer.

En effektiv hälso- och sjukvård förutsätter att dess organisation kontinuerligt anpassas till dessa förändrade förutsättningar. Samtidigt är vårdens organisation svår att förändra. Befintliga strukturer ger trygghet både för medborgarna och för vårdens personal. Det är kombinationen av snabb förändring och starka krav på kontinuitet som gör vården svårstyrd.

För att underlätta en anpassning är det nödvändigt att tidigt fånga in de trender som bedöms vara de dominerande och långsiktigt planera utifrån dessa. I flera landsting pågår för närvarande arbete med att blicka framåt i ett längre tidsperspektiv än de normala tre åren och skissera hur vården bör vara organiserad om ett eller ett par decennier. Även internationellt har flera försök gjorts att beskriva vart sjukvården är på väg. Nedan beskrivs några av de trender som är gemensamma för både svensk och internationell sjukvård.

Den avancerade vården blir alltmer specialiserad...

Vetenskapliga framsteg har inneburit att vården successivt kan uppvisa allt bättre resultat. Det yttrar sig bland annat i en ökad överlevnad hos de patienter som drabbats av sjukdomar som hjärtinfarkt, stroke eller cancer. Dessa framsteg både leder till och beror på en ökad specialisering av vården. Antalet medicinska specialiteter växer över tid och inom varje specialitet pågår en subspecialisering.

...vilket leder till koncentration av vårdinsatser

För att ta till vara fördelarna med specialisering behövs ett tillräckligt stort patientunderlag för varje specialitet. Det blir därför naturligt att den specialiserade vården koncentreras till färre utbudspunkter. Det kan innebära nedläggningar av kliniker eller ändrad ansvarsfördelning mellan sjukhusen inom ett landsting och mellan landsting. För den riktigt avancerade vården kan det vara aktuellt med ansvarsfördelning mellan nationer. Ett återkommande tema i diskussioner om framtida vårdstruktur är att skapa nationella eller internationella kunskapscentra kring specifika sjukdomsgrupper.

...samtidigt som det blir fler vårdenheter

I ökad utsträckning används marknadsmekanismer för att styra vården mot ökad effektivitet. Det tenderar att skapa fler vårdgivare och vårdenheter. Vårdvalet inom primärvården har resulterat i en tjugoprocentig ökning av antalet vårdcentraler. Ett vårdvalssystem inom specialiserad vård kommer sannolikt leda till att fler fristående kliniker inrättas.

Behovet av en samordnande funktion ökar

Dessa trender tenderar att göra vården alltmer fragmentiserad – fler enheter med ett specialiserat utbud. Samtidigt finns en motsatt strävan att vården skall bli mer integrerad. Det är inte alltid som överföring av patienter mellan olika vårdenheter fungerar optimalt och en ökad fragmentisering riskerar att helhetssynen på patienten går förlorad. Därför betonas sedan länge vikten av en sammanhållen vårdkedja med en utvecklad samverkan mellan olika discipliner. Detta kan ske genom att skapa en starkare samordnande roll för pri-

märvården. Ett alternativ som prövats på några håll är att samla flera olika specialiteter för att hantera specifika patientgrupper.

Förskjutning mot äldre patienter med flera och kroniska sjukdomar

Vi lever allt längre. Ett längre liv innebär också att fler får de sjukdomar som är förknippade med hög ålder. I framtiden kommer betydligt fler patienter än idag att ha cancer eller demenssjukdom och många kommer att ha flera sjukdomar samtidigt. Vården är traditionellt organiserad kring specifika insatser för patienter med en sjukdom som är möjlig att bota, medan framtidens patient i växande utsträckning kommer att ha flera och kroniska sjukdomar. Det beräknas att 70 procent av alla över 75 år har mer än en kronisk sjukdom och antalet personer i den åldersgruppen kommer att stiga kraftigt.

...möts med utvecklad närsjukvård

I många landsting ses en utvecklad närsjukvård som modellen för att hantera fler multistjuka äldre. Närsjukvård omfattar primärvård samt internmedicinska och geriatriska kliniker, som skall ansvara för vanligt förekommande, återkommande vård som är möjlig att hantera lokalt.

...och ställer krav på bättre samordning mellan landsting och kommuner

För kroniskt sjuka handlar vårdens uppdrag om att lindra snarare än att bota och det överlappar i hög grad kommunernas omsorgsuppdrag. Att bygga upp en fungerande samverkan mellan landstingens vård och kommunernas äldreomsorg är nödvändigt för att kunna hantera denna växande grupp multistjuka äldre.

Patienterna allt bättre informerade och kan ta större eget ansvar för hälsa och vård

IT-tekniken, Internet och enklare diagnostikmetoder skapar nya möjligheter att som patient både informera sig om sin hälsa och om olika vårdalternativ. Detta kan leda till minskad efterfrågan på "fysiska" vårdtjänster, men även en risk för att fler söker vård när informationen blir svårtolkad. Många förhoppningar knyts till att vårdens kommunikation med patienten via IT-teknik skall kunna ge stora effektivitetsvinster, vid till exempel uppföljning av kroniska sjukdomar.

Nödvändiga prioriteringar med stigande vårdkostnader

De flesta framtidsbedömningar innebär att den medicintekniska utvecklingen medför en kostnadsutveckling som tenderar att vara högre än skatteunderlagets utveckling. Det kommer att göra aktiva prioriteringar baserade på hälsoekonomiska bedömningar allt vanligare.

...och ökat fokus på förebyggande arbete

De bästa sjukdomarna är de som aldrig inträffar. Många sjukdomstillstånd är relaterade till livsstil och kan förebyggas. Preventiva insatser kan få stor effekt på sjukvårdens kostnader.

...vilket förutsätter att vården mäter och jämför

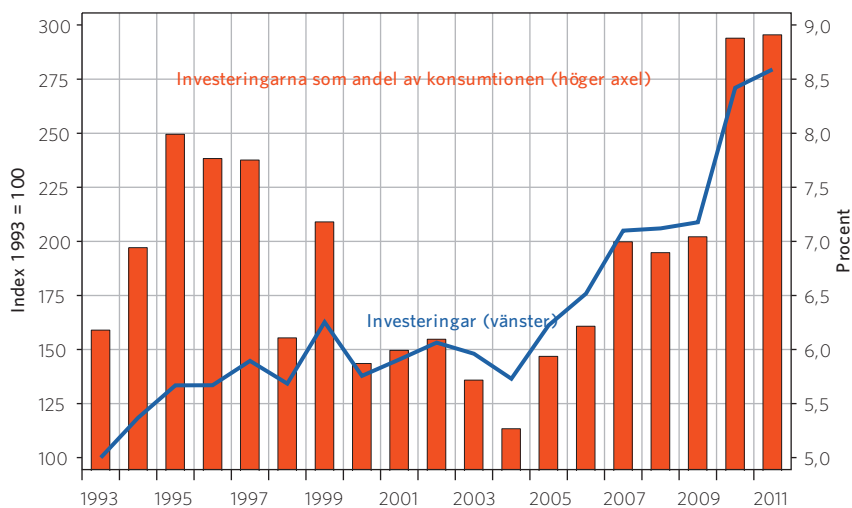
En förutsättning för att kunna fatta välgrundade beslut om till exempel nya behandlingsmetoder är att det finns dataunderlag, det vill säga att de data som redan finns i vården kan sammanställas och användas. Genom att knyta samman uppgifter om vad som görs, med vilka resultat och till vilken kostnad kan effektiviteten öka.

Landstingens investeringar ökar kraftigt

De trender i hälso- och sjukvården som beskrivits ovan innebär bland annat också att lokalerna behöver anpassas. Det nya sättet att arbeta ställer andra krav, det kan handla om stora flexibla rum med hög takhöjd eller möjlighet att planera lokalerna i nya mönster. Detta visar sig bland annat i landstingens samlade investeringar, som har ökat kraftigt sedan 2005. Särskilt stor var ökningen under 2010 och investeringsvolymen låg förra året kvar på historiskt hög nivå (diagram 26). En förklaring till ökningen är förbättrade ekonomiska förutsättningar som har gjort det möjligt att genomföra även större projekt. Det enskilt största projektet är nybyggnationen av sjukhuset Nya Karolinska Solna som beräknas vara klart år 2017. Många av dagens sjukhus är byggda under 1960- och 1970-talen när hälso- och sjukvården expanderade kraftigt. Under åren har nivån på underhållet varierat och har på vissa håll blivit eftersatt. Nu befinner sig flera landsting i ett läge där det krävs verksamhetsanpassningar, energiinvesteringar och uppgraderingar av befintliga fastigheter. Lokalerna är inte alltid ändamålsenliga och större investeringar behöver göras med hänsyn till bland annat patientsäkerhet och arbetsmiljökrav.

Diagram 26 • Landstingens investeringar och investeringar som andel av landstingens konsumtion enligt NR

Fasta priser 1993 = 100 och andel i procent

Efter att ha expanderat under några år i början av 1990-talet har investeringarna varit relativt stabila fram till mitten på 2000-talet. Under denna period minskade investeringarna uttryckt som andel av landstingens konsumtion till 5,3 procent år 2004. I takt med att investeringarna ökat i fasta priser har de även ökat uttryckt som andel av landstingens konsumtion och 2011 uppgick de till nästan 9 procent av konsumtionen.

Anm.: Siffrorna i diagrammet avser i huvudsak sjukvårdsinvesteringar i egen regi. Sättet som verksamheterna organiseras på påverkar investeringsnivåerna. Detta kan förändras över tiden, vilket påverkar siffrorna. Exempelvis kan landstingen i varierande utsträckning hyra lokaler istället för att själv äga dessa. Privata vårdentreprenörer kan också stå för både lokaler och utrustning.

Källa: Statistiska centralbyrån.

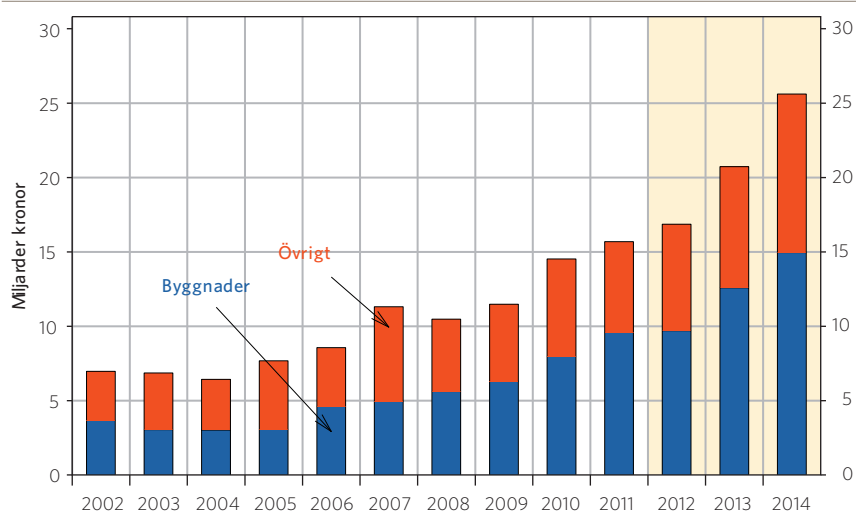
Ett annat område där betydande öknings av landstingens investeringar väntas är kollektivtrafiken. Det beror delvis på att landstingen tog över kommunernas del av ansvaret för kollektivtrafiken i nio län vid årsskiftet 2011/2012 och inom denna verksamhet finns det stora investeringsbehov. Men även i de landsting som redan tidigare hade hand om kollektivtrafiken ökar investeringarna kraftigt. Det ska bland annat ses mot bakgrund av en uttalad ambition att öka kollektivtrafikens andel av persontransporterna. I till exempel Stockholms läns landsting, där över hälften av landets kollektivresor görs, ökar investeringarna i kollektivtrafik avsevärt framöver. En betydande del av landstingens investeringar i kollektivtrafik görs av landstingsägda bolag. Läs den fördjupade analysen i faktarutan Storleken på investeringar skiljer sig kraftigt åt mellan landstingen.

Och investeringarna beräknas fortsätta att öka...

Vår bedömning är att landstingens samlade investeringar fortsätter att öka under de närmaste åren. Om ett par år bedöms de överstiga 25 miljarder kronor (diagram 27). Dessutom tillkommer bolagens investeringar på flera miljarder kronor.

Diagram 27 • Landstingens bruttoinvesteringar, utfall och prognos åren 2012–2014

Miljarder kronor, löpande priser

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Landstingens budgetar och planer pekar på att investeringarna fortsätter att öka fram till 2014. Vi bedömer att investeringarna överstiger 25 miljarder kronor år 2014. Ökningen gäller framförallt investeringar i byggnader.

Storleken på investeringar skiljer sig kraftigt åt mellan landstingen

Skillnaderna i investeringsnivåer är stora mellan landstingen. Dessutom är variationerna över tiden betydande för enskilda landsting (tabell 16). Det finns flera förklaringar till skillnaderna mellan landstingen. En förklaring är befolkningsförändringar. Landsting med snabb befolknings-tillväxt behöver anpassa verksamheten till ett ökat befolkningsunderlag. Landsting med en minskande befolkning behöver anpassa verksamheten av det motsatta skälet. I till exempel Gävleborg och Norrbotten motsvarade investeringarna i genomsnitt 2-3 procent av nettokostnaderna under en tioårsperiod. I dessa landsting minskade befolkningen.

En annan förklaring är skillnader i landstingens uppdrag. Landsting med universitetssjukhus svarar för vård även för andra landsting. De har en större kapacitet och därmed behov av högre investeringsnivåer. I till exempel Uppsala motsvarade investeringarna hela 8 procent av nettokostnaderna under tioårsperioden. Här ökade också befolkningen samtidigt som Akademiska sjukhuset säljer mycket vård till andra landsting. Även det sätt som verksamheterna organiseras på påverkar investeringsnivåerna

Tabell 16 • Landstingens nettoinvesteringar som andel av nettokostnader
Procent

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2001-2011
Uppsala	8	7	7	8	8	7	9	10	7	6	9	8
Skåne	5	6	7	3	5	8	12	5	5	11	8	7
Östergötland	4	5	4	5	7	7	8	8	9	8	9	7
Värmland	4	4	4	4	5	5	5	7	10	12	7	6
Västerbotten	8	5	4	3	5	4	6	8	9	7	5	6
Halland	4	5	4	5	6	7	7	9	6	4	5	6
Blekinge	6	4	5	5	5	5	7	6	6	5	4	5
Västmanland	4	6	3	3	4	5	5	5	10	10	6	5
Jönköping	6	7	6	6	5	3	4	4	6	6	5	5
Kalmar	4	5	5	2	3	4	4	6	7	9	8	5
Kronoberg	4	5	3	4	5	7	6	5	4	5	4	5
V:a Götaland	4	4	4	4	4	4	5	5	5	6	6	5
Jämtland	3	3	5	10	4	4	4	4	4	4	4	4
Dalarna	4	3	3	3	3	4	4	4	5	6	8	4
Stockholm	3	3	3	4	3	3	3	4	4	6	9	4
Sörmland	4	5	5	4	3	3	4	4	4	4	4	4
Västernorrland	7	6	3	3	5	3	5	4	4	2	2	4
Örebro	5	6	4	2	2	2	4	4	4	4	4	4
Norrbotten	2	3	4	3	3	3	5	3	3	4	3	3
Gävleborg	2	2	4	4	2	3	3	3	3	4	4	3
Totalt	4	4	4	4	4	4	6	5	5	7	7	5

Anm.: Ansvar för kollektivtrafiken påverkar jämförelserna. I Stockholms läns landsting ingår driftsbidraget till kollektivtrafiken bland nettokostnaderna men investeringarna görs av bolaget SL. Därmed får SLL en lägre siffra i denna jämförelse. I Region Skåne registreras delar av kollektivtrafikens investeringar direkt i regionens regi.

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Landstingen är sorterade efter genomsnitt för perioden 2001-2011. Variationerna i investeringar är stora både mellan landstingen och över tiden. För att underlätta tolkningen markeras höga investeringsnivåer med rött, genomsnittliga med gult och låga med grönt. Som mest har investeringarna motsvarat 12 procent av nettokostnaderna i ett enskilt landsting och som minst 2 procent. Variationerna minskar när ett genomsnitt beräknas.

Trots kraftigt ökade investeringar belastas landstingens resultat endast måttligt

Investeringarna påverkar årets resultat genom ökade avskrivningar och sämre finansnetto. Nu görs stora investeringar i byggnader som har långa avskrivningstider och vi kan därför vänta relativt långsamma ökning av av-

Stora investeringar väntas i kollektivtrafiken i Stockholm, Västra Götaland och Skåne

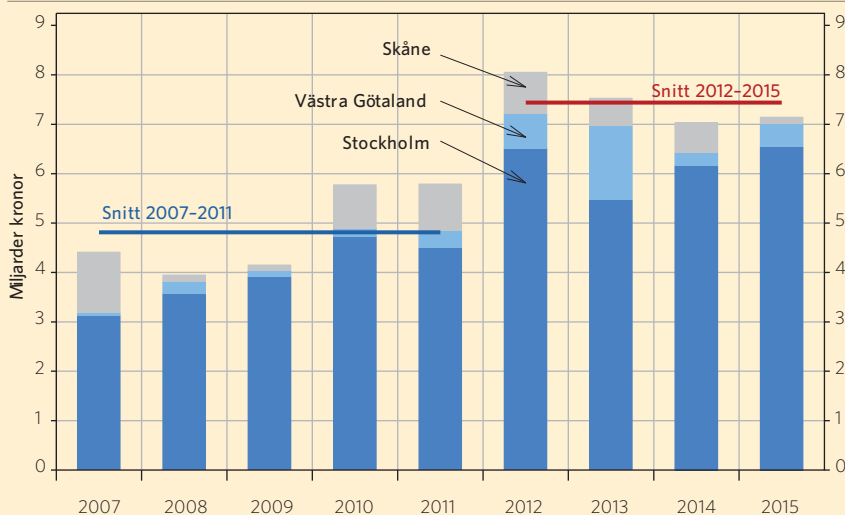
Investeringar i kollektivtrafiken är centrala eftersom kollektivtrafik är gynnsamt för ekonomisk tillväxt (och därmed skatteunderlaget). Positiva effekter uppkommer via den regionförstoring som ökad pendling bidrar till genom att vidga arbetsmarknadsregionerna. Nu planeras allt större investeringar, bland annat till följd av kollektivtrafikbranschens mål att fördubbla antalet kollektiva resor mellan åren 2006 och 2020. År 2010 gjordes 84 procent av landets lokala och regionala kollektivtrafikresor i Stockholm, Västra Götaland och Skåne. De investeringar som planeras i dessa län under planperioden 2012–2015 är nästan 3 miljarder kronor högre per år än de ge-

för landstingssektorn. Samtidigt planerar Stockholms läns landsting en ökning av investeringstakten från knappt 4 miljarder per år 2007–2011 till drygt 6 miljarder per år 2012–2015 (diagram 28). (I de flesta län är det länstrafikbolagen som investerar. Det är därför bara en mindre del av dessa investeringar som registreras i landstingens redovisning, det mesta syns bara i koncernredovisningen.)

I Stockholm har investeringarna varit inriktade på att modernisera och upprusta banor samt pendeltågsdepåer samt rusta upp och tillgänglighetsanpassa tunnelbanestationer. De investeringar som nu planeras handlar både om utbyggnad av spår-

Diagram 28 • Några landstings investeringar i kollektivtrafik

Miljarder kronor

Källa: Region Skåne, Stockholms läns landsting, Västra Götalandsregionen.

Investeringarna i kollektivtrafik beräknas ligga på en betydligt högre nivå de kommande åren än de hittills gjort.

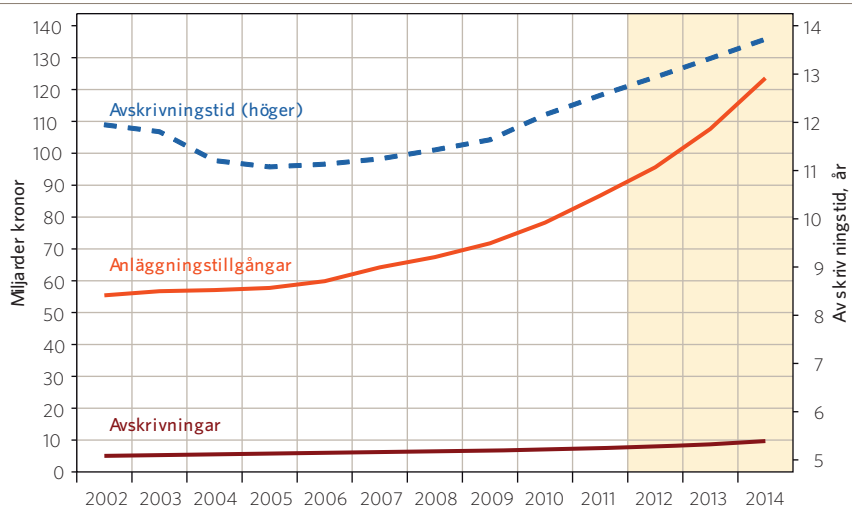
nomsnittligt varit sedan år 2007 (diagram 28). Visserligen tenderar investeringar att hamna i underkant av vad som planeras, men en avsevärd ökning är ändå att vänta. Västra Götalandsregionen har tagit över ansvaret för kollektivtrafiken och därmed ansvaret för investeringarna från kommunerna i regionen, vilket bidrar med ungefär 400 miljoner kronor i ökade investeringar

anläggningar, nya depåer och fordon. Västra Götalandsregionens investeringar har i huvudsak bestått av tågfordon och ett nytt betalsystem. Kommande investeringar avser främst anskaffning av tåg. Även Region Skåne har investerat i nytt biljettsystem, men de största investeringarna både sedan 2007 och framöver avser nya Pågatåg och Öresundståg.

skrivningarna. På sikt kommer dock effekten att bli kännbar för de landsting som har stora investeringar. Samtidigt kan energieffektiviseringar och mer ändamålsenliga lokaler minska driftskostnaderna.

Värdet på anläggningstillgångarna har ökat kraftigt under senare år i takt med ökade investeringar. Trots det har avskrivningarna ökat relativt beskedligt. Det beror på att de nya investeringarna skrivs av på många år, vilket håller tillbaka belastningen. Genom att dividera värdet på anläggningstillgångarna med värdet på avskrivningarna erhålls den genomsnittliga avskrivningstiden uttryckt i antal år. År 2005 var den genomsnittliga avskrivningstiden 11,1 år och 2011 var den uppe i drygt 12,6 år. Vi bedömer att den genomsnittliga avskrivningstiden fortsätter att öka eftersom stora anläggningstillgångar med lång nyttjandetid finns med i planerna.

Diagram 29 • Landstingens anläggningstillgångar, avskrivningar och genomsnittlig avskrivningstid
Miljarder kronor och avskrivningstid

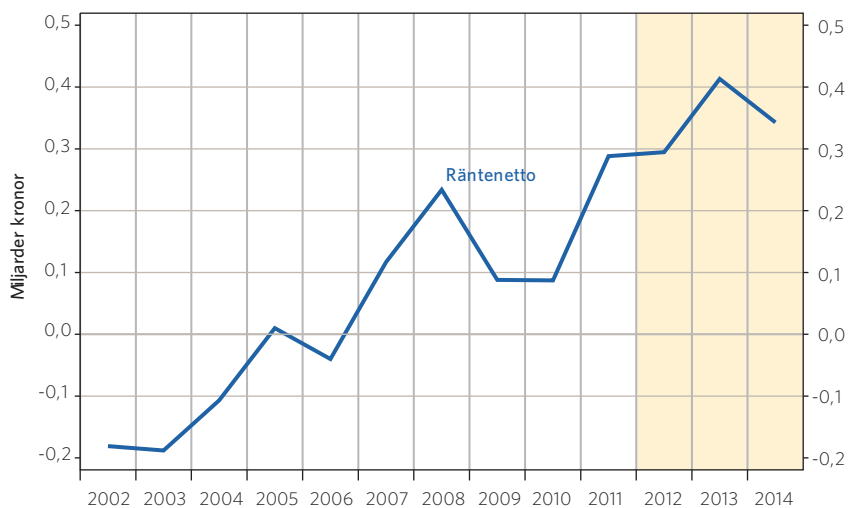
Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Större investeringar kommer också leda till ett försämrat finansnetto, allt annat lika. I de fall ökningen resulterar i ökad upplåning stiger räntekostnaderna. Men många landsting har som mål att egenfinansiera investeringarna genom avskrivningar och positivt resultat. Inga nya lånekostnader belastar på så vis resultatet. Istället uppkommer en indirekt kostnad. Den alternativa användningen av överskottet kan vara att betala av på gamla lån eller söka avkastning på pengarna. För att undvika den negativa belastningen på finansnettot kan landstingen istället välja att höja skatten, vilket genererar ett högre resultat, åtminstone tills dess att investeringarna hinner omvandlas till avskrivningar.

Den långfristiga upplåningen och därmed också räntekostnaderna kommer att öka i vissa landsting och regioner under de närmaste åren. Men samtidigt kommer flera landsting att välja höjd skatt för att slippa låna till sina investeringar och för att värna ett plusresultat. Den samlade effekten på landstingens räntenetto kommer därmed att bli relativt liten. År 2011 uppgick räntenettet till cirka 300 miljoner kronor plus i landstingen, vilket kommer att förstärkas om AFA-premier återbetalas 2012. Vi räknar med att räntenettet försämras först år 2014 (diagram 30).

Diagram 30 • Landstingens räntenetto

Miljarder kronor

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Den sammantagna nettoupplåningen är liten i landstingen. Detta resulterar i ett räntenetto som ligger runt noll.

Landstingens ekonomi de närmaste åren

Tabell 17 • Nyckeltal för landstingens ekonomi

Procentuell förändring om inget annat anges

	Utfall	Prognos		Kalkyl		
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Medelskattesats, nivå i skattekronor	10,88	11,07*	11,12	11,14	11,20	11,30
Skatteintäkter o generella statsbidrag, LP	3,2	2,8**	3,3	3,9	4,6	4,9
Skatteintäkter o generella statsbidrag, FP	1,4	1,0**	1,6	2,0	2,2	2,3
Kostnader, LP	3,8	3,4**	3,6	4,1	4,4	4,7
Kostnader, FP	1,9	1,6**	1,8	2,2	2,0	2,0
LPIK	2,0	1,8	1,8	2,0	2,4	2,8

Anm.: FP = fasta priser, LP = löpande priser.

*Inklusive skatteväxling 2012 för kollektivtrafik och hemsjukvård, 14 öre på skattesatsen.

**Rensat för effekten av skatteväxling 2012.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Prognos 2012–2013

Flera landsting förutsåg så pass stora problem 2012 att höjd skatt ansågs nödvändigt. Höjningen motsvarade 4 öre på medelutdebiteringen. Härutöver avvecklas den sista delen av konjunkturstödet och inga nya resurstillskott i form av ovillkorade statsbidrag är föreslagna. Visserligen innebär förändringarna i högkostnadsskyddet (både för läkemedel och för besök inom hälso- och sjukvården) att nettokostnaderna minskar med 490 miljoner kronor, men det räcker inte långt. När det gäller storleken på läkemedelsförmånen finns ännu ingen överenskommelse från och med 2012. Därför antas bidraget utvecklas i takt med kostnaderna för läkemedel fram till år 2016. Läs mer i faktarutan ”Fortsatt svag kostnadsutveckling för läkemedelsförmånen”.

Den svaga utvecklingen av intäkterna innebar att många landsting beslutade om återhållsamma **kostnadsbudgetar** för 2012, en ökning sammantaget med 2,7 procent i löpande priser, utöver effekten av skatteväxlingar. Detta innebär att kostnaderna kan öka i takt med löner och priser samt kompensera för befolkningsförändringar. För att lyckas med detta krävs ett betydande besparings/effektiviseringsarbete. Inom vården finns nämligen ett konstant tryck på att introducera nya bättre behandlingar, men också låta behandlingarna omfatta fler människor, vilket vanligtvis innebär att kostnaderna ökar. För att begränsa kostnadsökningarna krävs ständiga effektiviseringar, att förverkliga effektiviseringspotentialen med nya metoder, att utrangera gamla metoder, att se över vårdens strukturer etc. En allmän trend, som Sverige delar med resten av världen, är att nettoeffekten innebär att kostnaderna, åtminstone på några års sikt, ökar. På kort sikt är det möjligt att begränsa kostnadsökningarna genom att genomföra större besparingar. Exempel på detta är besparingarna som pågår i Blekinge och Dalarna.

Sammanfattningsvis har den ekonomiska situationen ljusnat något eftersom vår prognos på skatteunderlaget nu har reviderats upp för både 2012 och 2013. I år väntas intäkterna från skatter och generella statsbidrag nu öka med 6,6 miljarder kronor rensat för effekten av skatteväxlingar. I fasta priser är denna ökning den lägsta sedan bottennoteringen 2004.

Trots att skatteintäkter och generella statsbidrag ökar långsammare än kostnaderna förbättras resultatet 2012 tack vare en sannolik återbetalning från AFA (från avtalsförsäkringarna). Trots att vi antar höjda statsbidrag med 2 procent plus löner och priser årligen åren 2014–2016 kommer många landsting välja höjd skatt för att klara av att utveckla verksamheten och värna ett plusresultat.

Så här har vi räknat

Beräkningarna bygger på den bedömning som presenteras i det samhällsekonomiska kapitlet. Sista delen, 900 miljoner kronor, av det statliga konjunkturstödet avvecklades som planerat 2012. Ingen förstärkning av statsbidragen 2013 är att vänta enligt 2012 års ekonomiska vårproposition. Åren 2014–2016 antas de generella statsbidragen öka i takt med den trendmässiga utvecklingen. Detta kräver nya beslut av riksdagen, men historiska erfarenheter talar för att ökade bidrag är sannolika. Det finns ännu ingen överenskommelse för läkemedelsförmånen för åren fram till 2016 varför statsbidraget antas öka i takt med kostnaderna för läkemedel.

För åren 2012 och 2013 har vi gjort prognos för hur vi tror kostnadsutvecklingen kommer att gestalta sig. Samma löneutveckling antas för de anställda i landstingen som för resten av arbetsmarknaden från och med 2012. Beräkningarna för åren 2014–2016 är mer schablonmässiga kalkyler som utgår från att kostnadsvolymen ökar mer när tillväxten i skatteunderlaget tar fart. Skattesatsen antas öka något under hela perioden.

Med uppreviderade skatteintäkter kan det bli svårt för vissa landsting att begränsa kostnadsökningstakten till den budgeterade. Vi bedömer därför att kostnaderna kan komma att öka något mer än budgeterat (tabell 18).

På lång sikt har kostnaderna i genomsnitt ökat med 1,1 procent utöver de demografiskt betingade resursbehoven. Omfattande besparingar drog ner kostnadsutvecklingen 2010. Fram till år 2016 ökar de demografiskt betingade behoven kraftigt. Besparingar fortsätter att trycka ned utvecklingen under den långsiktiga trenden. Först under de bortre åren i vår kalkyl är ökningstakten åter uppe i den långsiktiga trenden.

Tabell 18 • Kostnadsökning på olika komponenter
Bidrag i procentenheter, fasta priser

	Utfall			Prognos		Kalkyl
	02-04	05-08	09-11	2012	2013	14-16
Demografiska behov	0,7	0,9	1,0	0,9	0,9	0,9
Övrigt	0,6	1,5	0,8	0,7*	0,9	1,2
Total volymförändring	1,3	2,4	1,8	1,6*	1,8	2,1

*Rensat för effekten av skatteväxling 2012.

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Utöver förbättrade skatteintäkter tyder mycket också på att AFA betalar tillbaka alla premier för åren 2007 och 2008 motsvarande cirka 3 miljarder kronor 2012. Läs mer i kapitlet "Chefekonomens slutsatser" på sidan 8. Vi räknar med att merparten av pengarna förstärker landstingens resultat 2012 och bland annat används till att finansiera de stora investeringar som planeras kommande år. Vi räknar med ett plusresultat på cirka 5,5 miljarder kronor i år, vilket är betydligt bättre än det budgeterade resultatet på cirka 1 miljard kronor.

Fortsatt svag kostnadsutveckling för läkemedelsförmånen

För åren 2012 och 2013 väntar en fortsatt svag kostnadsutveckling för läkemedelsförmånen. De främsta anledningarna är att patentutgångar får ett fortsatt stort genomslag och att TLV:s och landstingens effektiviseringsarbete ger effekt. Speciellt under 2012 beräknas de kostnadsänkande effekterna av patentutgångar bli stora då bland annat tre storsäljande läkemedel (Aricept demensläkemedel, Atacand mot högt blodtryck och Lipitor mot höga blodfetter) förlorar sina patent mellan februari och april.

För 2012 räknar vi därför med en minskning av förmånskostnaderna med omkring 1 procent jämfört med 2011 och under 2013 en ökning med knappt 2 procent. Åren 2014–2016 förväntas kostnadsutvecklingen återgå till en historiskt sett mer normal ökningstakt på mellan 2,5–4 procent per år. En viktig förklaring till att kostnadsökningen då beräknas tillta är att antalet pa-

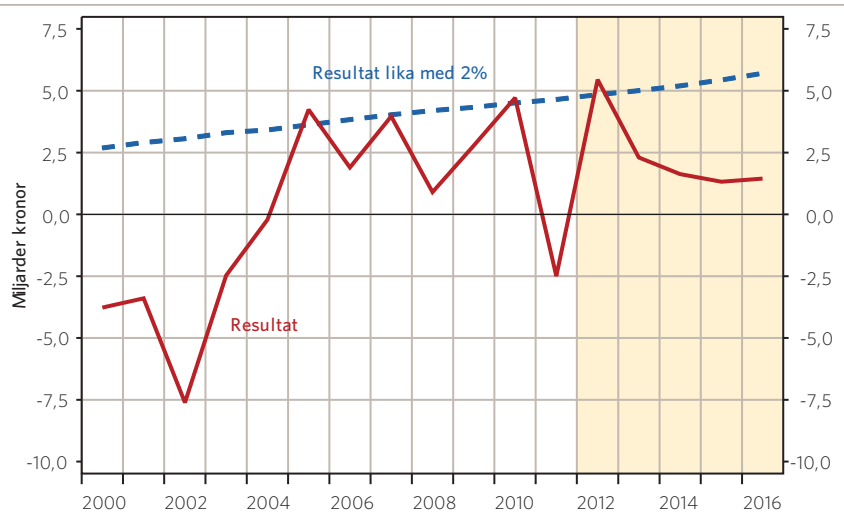
tentutgångar på läkemedel med stor förmånskostnad kommer att minska kraftigt. Även den sammanlagda kostnadsänkande effekten av TLV:s genomgångar och det arbete som pågår i landstingen för att förbättra läkarnas följsamhet till riktlinjer och rekommendationer förväntas gradvis att minska i betydelse efter 2012.

Inom läkemedelsområdet väntas istället de stora kostnadsökningarna komma inom rekvisitionsläkemedlen. Vi räknar med att rekvisitionsläkemedlen kommer att stabiliseras på en årlig ökning på omkring 7–8 procent. Rekvisitionsläkemedlen fortsätter därmed att ta en allt större andel av de samlade läkemedelskostnaderna. Detta är en utveckling som förväntas fortsätta till följd av ökad användning av nya, kostsamma läkemedel inom slutenvården i kombination med en låg kostnadsutveckling för läkemedelsförmånen.

Nästa år växer skatteunderlaget i bra takt, men med 2012 års ekonomiska vårproposition signalerar regeringen inga nya tillskott till landstingen 2013. Därför väntar ett magert 2013 som kommer att tvinga fram nya besparingar, men också leda till nya skattehöjningar för att värna verksamhet och resultat. Ett annat skäl till att höja skatten är målet om att egenfinansiera investeringarna som finns i flera landsting. Nästa år kommer många landsting bara klara ett plusresultat med hjälp av skohorn.

Diagram 31 • Landstingens resultat samt vad 2 procent av skatter och bidrag motsvarar
Miljarder kronor

Källa: Statistiska centralbyrån.

Det tog lång tid att komma tillbaka från 1990-talskrisen. Rensat för tillfälliga poster på 5,7 miljarder kronor i RIPS-effekt 2011 har landstingen redovisat plusresultat sedan 2005. I år bedömer vi att resultatet överstiger 2 procent av skatter och bidrag tack vare återbetalning från AFA och förbättrade skatteintäkter. Fram till och med 2016 räknar vi med betydligt lägre resultatnivåer och inget av de bortre åren är landstingen i närheten av ett resultat på 2 procent av skatter och bidrag.

Kalkyl 2014–2016

För att få en rimlig prognos för kostnadsvolymen behöver vi göra antaganden om statsbidrag och skattesatser. I vår kalkyl för åren 2014–2016 antar vi att de generella statsbidragen årligen ökar i takt med en försiktigt skattad trend på 2 procent plus effekten av ökade löner och priser. Detta innebär ett antagande om att riksdagen år 2016 tillfört ytterligare 6,8 (generella och specialdestinerade statsbidrag på 5,2 respektive 1,6) miljarder kronor jämfört med 2012 års ekonomiska vårproposition. Våra makroberäkningar visar att detta med god marginal ryms inom statens sparmål.

Tabell 19 • Skatter och generella statsbidrag, nivå samt tillskott
Miljarder kronor

	Prognos		Kalkyl		
	2012	2013	2014	2015	2016
Skatter och bidrag totalt	242,3	250,3	259,9	271,9	285,3
varav uppräknade statsbidrag			1,7	3,4	5,2
varav höjd skatt		0,8	1,2	2,4	4,5

Anm.: Läkemedelsbidraget redovisas bland de generella statsbidragen. I kalkylen antas även de specialdestinerade statsbidragen öka i takt med kostnaderna, vilket år 2016 innebär ytterligare cirka 1,6 miljarder kronor i statliga tillskott utöver de som redovisas i tabellen.

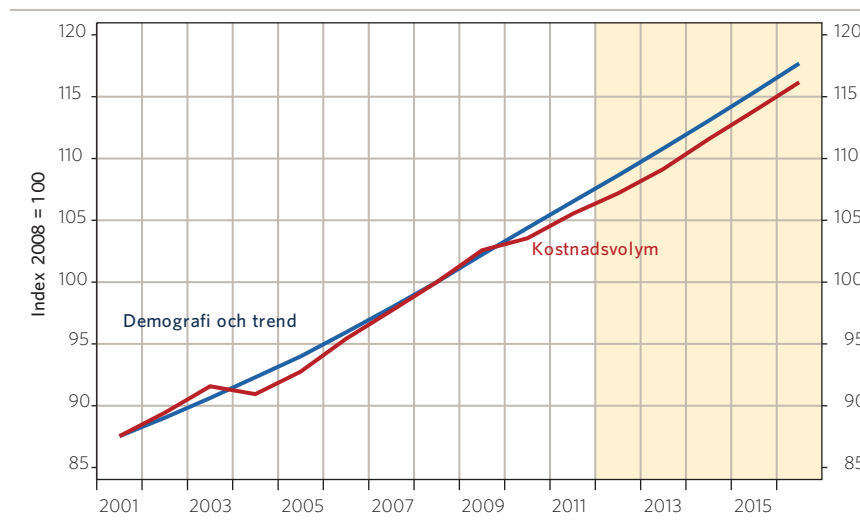
Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

Staten förutsätts fortsätta skjuta till mer statsbidrag. Fram till och med 2016 antas de generella statsbidragen öka med drygt 5 miljarder kronor. Detta bedöms inte vara tillräckligt utan landstingen behöver dessutom höja skatten, något som ger ökade intäkter med 4,5 miljarder kronor jämfört med idag.

Åren 2014–2016 ser vi en normaliserad utveckling för samhällsekonomin där arbetsmarknaden antas nå jämvikt i början av år 2016. Under dessa förutsättningar finner vi det sannolikt att landstingens kostnader åter utvecklas med en mer normal tillväxttakt på cirka 2 procent om året i fasta priser, med motivet att förbättra vården och fortsätta bygga ut kollektivtrafiken. Våra beräkningar visar dock att detta sker till priset av fortsatt höjd skatt och försämrat resultat. Intäkterna räcker dock inte till för att tillgodose de långsiktiga behoven. Vår kalkyl visar att kostnaderna år 2016 inte är uppe i nivå med den långsiktiga trenden (diagram 32). För detta krävs ytterligare statsbidrag.

Diagram 32 • Utveckling av kostnader och demografi och trend, fasta priser

Index 2008 = 100

Källa: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Landstingens behov av anpassning 2014–2016

En enkel kalkyl visar att redan år 2014 kommer landstingen att behöva tillskott på 5,4 miljarder kronor eller höja skatten med 28 öre om de ska klara att förbättra verksamheten i samma utsträckning som tidigare och redovisa ett resultat i nivå med god ekonomisk hushållning. År 2016 behövs tillskott på nära 14 miljarder kronor eller en skattehöjning med totalt 65 öre. Läs mer i faktarutan ”Känslighetsanalys: Konsekvenser av skatteunderlagsprognosen” på nästa sida.

Känslighetsanalys: Konsekvenser av skatteunderlagsprognosen landsting

Enbart ett ökat skatteunderlag räcker inte till för att finansiera landstingens verksamheter. Utan anpassning uppstår betydande obalanser. I tabell 20 redovisas resultaten av fyra kalkyler för att visa omfattningen av problematiken för åren 2014–2016. Vår prognos för 2013 är utgångspunkt för beräkningarna.

Tabell 20 • Skatteunderlagsprognosen konsekvenser på centrala variabler givet vissa antaganden 2014–2016

År	1. Res i % av skatter o bidrag			2. Volymutveckling, %			3. Statsbidragsökning, mdkr			4. Skattehöjning, öre		
	14	15	16	14	15	16	14	15	16	14	15	16
Skattesats	Oförändrad			Oförändrad			Oförändrad			28	17	20
Statsbidrag	Oförändrad			Oförändrad			5,4	3,6	4,5	Oförändrad		
Volym	Trend (2%)			-0,1	0,9	0,7	Trend (2%)			Trend (2%)		
Resultat, %	-0,1	-1,4	-2,9	2 %			2 %			2 %		

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting.

1. Vilket resultat blir det med oförändrade skatter och statsbidrag och en kostnadsvolym som inkluderar ambitionshöjningar, 2 procent om året?
Redan år 2014 uppgår då resultatet till -0,1 procent av skatter och bidrag och år 2016 uppgår underskottet till 2,9 procent, vilket motsvarar mer än 8 miljarder kronor i minusresultat.
2. Vilken volymutveckling är förenligt med oförändrade skatter och statsbidrag och ett resultat på 2 procent av skatter och bidrag?
År 2014 måste kostnaderna minska men året därefter räcker kostnaderna till för att kompensera för befolkningsutvecklingen, 0,9 procent per år.
3. Hur mycket måste statsbidragen höjas för att landstingen skall klara ett resultat på 2 procent av skatter och bidrag givet oförändrad skattesats och en kostnadsvolym som inkluderar ambitionshöjningar?
Redan 2014 krävs ett tillskott på drygt 5 miljarder kronor och sedan ytterligare 3,6 och 4,5 miljarder kronor.
4. Hur mycket måste skatten höjas för att landstingen skall klara ett resultat på 2 procent av skatter och bidrag givet oförändrade statsbidrag och en kostnadsvolym som inkluderar ambitionshöjningar?
Redan år 2014 behöver skatten höjas med 28 öre och till och med år 2016 med totalt 65 öre.

Här redovisas några nyckeltal samt samlade resultaträkningar för kommuner respektive landsting och även summerade till en sammantagen bild. För diagram med fördelningen av kostnader och intäkter för kommuner och landsting var för sig, tabeller med översikt över statsbidragen och andra data som vi brukat redovisa i *Ekonomirapportens* Appendix hänvisar vi till vår webbplats, och området Sektorn i siffror. Gå till www.skl.se, välj Vi arbetar med, Ekonomi, Sektorn i siffror.

En sammantagen bild av kommuner och landsting

Tabell 21 • Nyckeltal för kommuner och landsting 2011–2016
Procent och tusentals personer

	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Medelskattesats, %	31,55	31,60	31,65	31,67	31,73	31,83
kommuner, inkl Gotland	20,73	20,59	20,59	20,59	20,59	20,59
landsting*, exkl Gotland	10,88	11,07	11,12	11,14	11,20	11,30
Antal sysselsatta**, tusental	1 054	1 064	1 075	1 087	1 100	1 114
Kommuner	795	802	811	820	830	841
Landsting	259	262	264	267	270	274
Volymutveckling, %	1,3	1,2	1,6	1,7	1,7	1,7
Kommuner	1,0	1,0	1,4	1,5	1,5	1,6
Landsting***	1,9	1,6	1,8	2,2	2,0	2,0

Anm.: För medelskattesatsen bygger kalkylerna på oförändrad utdebitering för kommunerna från och med år 2012. För landstingen ingår en ökning av utdebiteringen.

*Gotlands skatteunderlag ingår inte och det går därför inte att summera totalen.

**Medelantalet sysselsatta enligt Nationalräkenskaperna.

***Rensat för effekten av skatteväxling år 2012.

Källor: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Tabell 22 • Sammantagen resultaträkning 2011-2016

Miljarder kronor

	Utfall	Prognos		Kalkyl		
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Verksamhetsintäkter*	153	165	162	168	175	183
Verksamhetskostnader	-779	-802	-832	-864	-901	-943
Avskrivningar	-24	-26	-27	-28	-29	-29
Verksamhetens nettokostnader	-651	-663	-697	-724	-755	-789
Skatteintäkter	540	562	583	605	632	661
Generella statsbidrag o utjämning	123	120	120	125	129	134
Finansnetto**	-6	1	2	3	2	1
Resultat före e.o. poster	6	20	9	8	7	7
<i>Andel av skatteintäkter o statsbidrag, %</i>	<i>1,0</i>	<i>3,0</i>	<i>1,2</i>	<i>1,1</i>	<i>1,0</i>	<i>0,8</i>

Anm.: Konsolidering har gjorts avseende köp mellan sektorerna.

*Engångseffekten av trolig återbetalning av AFA-premier ingår i verksamhetens intäkter för 2012 med 10 miljarder kronor.

**Engångseffekten av RIPS-räntesänkning 2011 ingår i finansnettot med -7,7 miljarder kronor.

Tabell 23 • Kommunernas resultaträkning 2011-2016

Miljarder kronor

	Utfall	Prognos		Kalkyl		
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Verksamhetsintäkter*	114	124	119	124	129	135
Verksamhetskostnader	-520	-534	-550	-571	-595	-622
Avskrivningar	-17	-18	-19	-20	-20	-21
Verksamhetens nettokostnader	-422	-428	-450	-467	-487	-508
Skatteintäkter	355	366	379	393	410	428
Generella statsbidrag o utjämning	76	73	74	77	79	82
Finansnetto**	1	3	3	4	4	4
Resultat före e.o. poster	9	15	6	6	6	5
<i>Andel av skatteintäkter o statsbidrag, %</i>	<i>2,0</i>	<i>3,4</i>	<i>1,4</i>	<i>1,4</i>	<i>1,3</i>	<i>1,0</i>

*Engångseffekten av trolig återbetalning av AFA-premier ingår i verksamhetens intäkter för 2012 med 8 miljarder kronor.

**Engångseffekten av RIPS-räntesänkning 2011 ingår i finansnettot med -2,0 miljarder kronor.

Tabell 24 • Landstingens resultaträkning 2011-2016

Miljarder kronor

	Utfall	Prognos		Kalkyl		
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Verksamhetsintäkter*	41	43	45	47	49	52
Verksamhetskostnader	-261	-271	-284	-296	-309	-324
Avskrivningar	-8	-8	-8	-8	-8	-9
Verksamhetens nettokostnader	-228	-235	-247	-257	-268	-281
Skatteintäkter	185	196	204	212	222	233
Generella statsbidrag o utjämning	47	46	47	48	50	52
Finansnetto**	-7	-1	-1	-1	-2	-3
Resultat före e.o. poster	-2	5	2	2	1	1
<i>Andel av skatteintäkter o statsbidrag, %</i>	<i>-1,1</i>	<i>2,3</i>	<i>0,9</i>	<i>0,6</i>	<i>0,5</i>	<i>0,5</i>

*Engångseffekten av trolig återbetalning av AFA-premier ingår i verksamhetens intäkter för 2012 med 2 miljarder kronor.

**Engångseffekten av RIPS-räntesänkning 2011 ingår i finansnettot med -5,7 miljarder kronor

Källor: Statistiska centralbyrån och Sveriges Kommuner och Landsting.

Tabell 25 • Den offentliga sektorns finanser 2011–2016

Miljarder kronor

	Utfall	Prognos		Kalkyl		
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Inkomster	49,6	50,3	50,7	50,7	50,5	50,4
varav skatter o avgifter	44,2	44,8	44,9	44,7	44,4	44,3
Utgifter	49,5	50,6	50,8	50,3	49,6	49,0
Transfereringar	18,6	19,0	18,8	18,3	17,8	17,4
Konsumtion	26,5	27,2	27,0	26,8	26,5	26,3
Investeringar	3,2	3,4	3,7	3,7	3,7	3,7
Ränteutgifter	1,2	1,0	1,3	1,5	1,6	1,6
Finansiellt sparande	0,1	-0,3	0,0	0,4	1,0	1,4
Konsoliderad bruttoskuld	38,4	38,5	37,2	35,5	33,2	30,8

Anm.: Denna tabell utgör underlag för de offentliga finanserna till kapitlet "Samhällsekonomin".

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Sveriges Kommuner och Landsting.

Ekonomirapporten. April 2012

Om kommunernas och landstingens ekonomi

är en rapportserie från Sveriges Kommuner och Landsting som kommer ut två gånger per år. I den behandlar vi det ekonomiska nuläget och utvecklingen i kommuner och landsting. Kalkylerna i den här utgåvan sträcker sig till år 2016.

Efter ett par goda år försvagades kommunernas och landstingens ekonomi år 2011, främst till följd av att det låga ränteläget föranledde en omvärdering av pensionsskulden. I år förväntas engångsintäkter bidra till mycket bra resultat och vi ser att kommuner och landsting vågar öka sina investeringar. Men därefter ser det kärvare ut, trots att vi kalkylerar med höjda statsbidrag år 2014–2016 och förutser en stark tillväxt av skatteunderlaget. I landstingen krävs dessutom successiva skattehöjningar på totalt 23 öre för att undvika underskott år 2016.

Ekonomirapporten. Om kommunernas och landstingens ekonomi – april 2012 kan beställas från förbundets förlag, via telefon 08-709 59 90 eller via e-post order@sklkommentus.se. Priset är 100 kronor exklusive moms och porto.

Rapporten kan även hämtas från Sveriges Kommuner och Landstings webbplats: www.skl.se. Där finns även en engelsk version av sammanfattningen.

Beställ eller ladda ned på www.skl.se/publikationer eller på telefon 08-509 59 90.
Pris 100 kr exkl. moms och porto.
ISBN 978-91-7164-692-7
ISSN 1653-0853